

UNHCR Državljanstvo i apatridija: Priručnik za članove parlamenata

Državljanstvo i apatridija:
Priručnik za članove parlamenata

“Državljanstvo je osnovno pravo čoveka jer je ono ništa drugo nego pravo da se uživaju prava”

Predsednik Vrhovnog suda Erl Voren (SAD 1958).

Državljanstvo i apatridija

Priručnik za članove parlamenata

Izrazi zahvalnosti

Ovaj priručnik je pripremljen u saradnji sa Biroom Stalnog komiteta Interparlamentarne unije za demokratiju i ljudska prava.

Istraživanja i analiza: Kerol Bačelor (Carol Batchelor) i Filip Leklerk (Philippe Leclerc) (UNHCR)

Autor: Gđa Merilin Ahiron (Marilyn Achiron)

Redakcija:

UNHCR: Erika Feler (Erika Feller), Filip Leklerk (Philippe Leclerc), Hoze Rijera (José Riera) i Sara Basketi (Sara Baschetti)

IPU: Anders B. Džonson (Anders B. Johnsson) i Karin Džabre (Kareen Jabre)

Jezik izvornika: engleski

Ažurirano avgusta 2008. godine

Dizajn korica: Žak Vanflu (Jacques Wandfluh), Studio Infographie, Švajcarska

Štampano u Francuskoj, u SADAG Imprimerie

Predgovor

“Svako ima pravo na državljanstvo. Niko ne sme samovoljno da bude lišen svog državljanstva ni mu se sme uskratiti pravo da promeni svoje državljanstvo.” Ovim jezgrovitim odredbama člana 15. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine svakom pojedincu, bez obzira gde se nalazi, daje se pravo na pravnu vezu sa državom. Državljanstvo (za koje se u engleskom originalu ovog priručnika naizmenično koriste dva izraza sa istim značenjem – citizenship i nationality – i to na isti način na koji se obično koriste u međunarodnom pravu) ne samo da ljudima pruža osećaj identiteta, već pojedincima daje pravo na zaštitu države i na mnoga građanska i politička prava. Zaista, državljanstvo je opisano kao “pravo da se uživaju prava.”

Uprkos postojanju korpusa međunarodnopravnih akata koji se odnose na sticanje, gubitak ili uskraćivanje prava na državljanstvo, milioni ljudi širom sveta nemaju državljanstvo. Oni su apatridi ili lica bez državljanstva. Do apatridije može da dođe iz niza razloga, kao što su sukob zakona, ustupanje teritorije, zakoni koji uređuju brak, administrativne prakse, diskriminacija, neupisivanje u matičnu knjigu rođenih, denacionalizacija (kada država pojedincu ukida državljanstvo) i odricanje od državljanstva (kada pojedinac odbija zaštitu države).

Mnoga lica bez državljanstva su ujedno i žrtve prisilnog raseljavanja. Ljudi koji su bili primorani da napuste svoje domove su posebno podložni apatridiji, naročito kad je njihovo raseljavanje praćeno prekrajanjem granica ili kad do toga dođe nakon raseljavanja. Nasuprot tome, lica bez državljanstva kao i lica koja su ostala bez državljanstva često su primorana da napuste svoje uobičajeno mesto boravka. Upravo je ta veza sa izbegličkim situacijama svojevremeno navela Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija da Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) odredi za agenciju odgovornu da vrši nadzor nad sprečavanjem i smanjenjem apatridije.

Prema poslednjim procenama danas u svetu ima oko jedanaest miliona lica bez državljanstva. Ali ova brojka je samo gruba procena. Organizacijama je veoma teško da prikupe sveobuhvatne podatke o broju lica bez državljanstva, jer je koncept apatridije predmet sporenja među državama, zbog toga što su vlade često nesklone obelodanjivanju podataka o apatridima, kao i zbog toga što pitanje apatridije nije visoko na dnevnom redu međunarodne zajednice.

Protetkih godina, međutim, unutar međunarodne zajednice došlo je do jačanja svesti o tome da poštovanje ljudskih prava pomaže da se spreče masovni egzodusi i prisilna raseljavanja. Takođe raste i svest, na temelju načela sadržanih u međunarodnim ugovorima, o tome da svaka država ima obavezu da rešava probleme apatridije. Vlade su, kako formalno tako i u praksi, dužne da prihvate činjenicu da nemaju pravo da povuku ili uskrate povlastice državljanstva onim licima koja mogu da dokažu postojanje stvarne i efektivne veze s državom.

Najbolji način na koji članovi parlamenata mogu da pokažu svoju rešenost da dopri-

nesu smanjenju ili otklanjanju apatridije jeste usvajanje nacionalnih zakonodavstava koja su u skladu sa međunarodnim pravom, putem kojih se obezbeđuje da pojedinci ne mogu biti samovoljno lišeni državljanstva, da će pojedincima biti dato državljanstvo u određenim okolnostima u kojima bi inače mogli da postanu lica bez državljanstva i da će onima koji ostanu ili postanu lica bez državljanstva biti pružena odgovarajuća zaštita. Važna uloga koju članovi parlamenata takođe mogu da odigraju jeste uloga nadzornog tela koje će osigurati da politike neke države, nenamerno ili namerno, ne dovode do toga da pojedinci ostanu bez državljanstva, kao i uloga da ohrabre svoje vlade da rešavaju pojedinačne slučajeve lica bez državljanstva, i da u svojim izbornim jedinicama podižu nivo svesti o problemima koji su vezani za apatridiju.

Ovaj priručnik iznosi pitanja povezana sa apatridijom, pruža moguća rešenja i predlaže ono što članovi parlamenta mogu da urade, ne gubeći pritom iz vida ljudsku dimenziju apatridije. Nadamo se da će poslanicima poslužiti kao koristan instrument prilikom preuzimanja svih potrebnih koraka za smanjenje, a na kraju i ukidanje, ove pojave koja nepovoljno utiče na živote miliona muškaraca, žena i dece širom sveta.

Antionio Gutereš (António Guterres)
Johnsson)
Visoki komesar
Ujedinjenih nacija za izbeglice

Andres B. Džonson (Anders B.
Johnsson)
Generalni sekretar
Interparlamentarne unije

Sadržaj

Izrazi zahvalnosti	2
Predgovor	3
Uvod	7
Poglavlje 1: Međunarodni pravni okvir kojim se uređuje pravo na državljanstvo i omogućava smanjenje apatridije	8
Poglavlje 2: Prepoznavanje i zaštita lica bez državljanstva	17
Poglavlje 3: Otklanjanje uzroka apatridije	27
Poglavlje 4: Uloga UNHCR-a	43
Poglavlje 5: Kako članovi parlamenta mogu da pomognu?	48
Dodatak 1: Države potpisnice Konvencije Ujedinjenih nacija o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.....	53
Dodatak 2: Države potpisnice Konvencije Ujedinjenih nacija o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.....	55
Dodatak 3: Modeli instrumenata za pristupanje Konvencijama	56
Dodatak 4: Kancelarije UNHCR-a u svetu	58
UNHCR i IPU u kratkim crtama.....	67

Svi mi koji smo državljani neke države obično uzimamo zdravo za gotovo prava i obaveze koje za nas proizlaze iz državljanstva. Većina nas u mogućnosti je da upiše decu u škole, potraži pomoć lekara kada smo bolesni, prijavi se na konkurs za posao kada treba i da glasa kako bi izabrali svoje predstavnike u vladi. Osećamo da imamo svoje mesto državi u kojoj živimo; imamo dubok osećaj pripadnosti nečemu što je veće od naših pojedinačnih egzistencija.

Ali kakav je život osoba koje nemaju državljanstvo, osoba koje su apatridi? Bez državljanstva, lice ne može da bude upisano u birački spisak u državi u kojoj živi, ne može da podnese zahtev za izdavanje putnih dokumenata, ne može da sklopi brak. Lica bez državljanstva koja se nalaze izvan države porekla ili ranijeg stalnog boravišta, ponekad mogu da budu i duže vreme zadržana u prihvatilištima za nezakonite migrante zatvorenog tipa, ukoliko te države odbiju da im odobre ponovni ulazak na njihovu teritoriji. Pojedincima koji ne mogu da dokažu pravnu povezanost s državom često su uskraćena i najosnovnija ljudska prava, poput prava na obrazovanje, medicinsku pomoć i zapošljavanje.

“Nakon što mi je država u kojoj živim rekla “Ne”, nakon što mi je “Ne” rekla država u kojoj sam rođena, nakon što mi je “Ne” rekla država iz koje su moji roditelji; ne-prestano slušajući “nama ne pripadaš”, osećam se kao da sam niko i ne znam zašto uopšte živim. Kad si lice bez državljanstva uvek te prati osećaj bezvrednosti.”

Lara, koja je nekada bila lice bez državljanstva

Istraživanje o apatridiji koje je UNHCR sproveo 2003. godine potvrđuje da nema regije u svetu u kojoj ne postoje problemi koji dovode do apatridije. Međutim, tačan broj lica bez državljanstva u svetu je nepoznat. Države često ne žele ili ne mogu da daju tačne podatke; samo mali broj njih ima mehanizme pomoću kojih se evidentiraju lica bez državljanstva. Zaista, ne postoje jasni zahtevi koji bi obavezivali države da podnose izveštaje o broju lica bez državljanstva koja žive na njihovim teritorijama. UNHCR procenjuje da danas širom sveta žive milioni lica bez efektivnog državljanstva.

Apatridija, koja je kao globalni problem prvi put priznata u prvoj polovini 20. veka, javlja se kao posledica međudržavnih sporova o pravnom identitetu pojedinaca, zbog državne sukcesije, ili zbog dugotrajne marginalizacije pojedinih grupa lica unutar društva ili zbog oduzimanja državljanstva pojedincima ili grupama pojedinaca. Apatridija se obično povezuje s periodima dubokih promena u međunarodnim odnosima. Prekrajanje međunarodnih granica, manipulisanje političkim sistemima od strane nacionalnih vođa zarad postizanja problematičnih političkih ciljeva i/ili negiranje ili uskraćivanje državljanstva kako bi se isključile i marginalizovale nepopularne rasne, verske ili etničke manjine, svuda u svetu dovodi do pojave apatridije. Tokom poslednjih 20 godina u porastu je broj lica lišenih državljanstva, odnosno lica bez mogućnosti sticanja efektivnog državljanstva. Ukoliko bi se dozvolilo da ovakve okolnosti i dalje traju, produbljivao

bi se osećaj obespravljenosti među pogođenim delovima stanovništva, što bi na kraju moglo da dovede do raseljavanja.

“Biti lišen državljanstva znači biti lišen osećaja pripadanja svetu; to je kao da se vratite u divljinu kao pećinski ljudi ili divljaci... Čovek koji je samo čovek i ništa drugo, izgubio je one osobine koje su drugim ljudima omogućavale da se ophode prema njemu kao prema jednom od njih. Takvi ljudi mogu živeti i umreti a da ne ostave bilo kakav trag, bez da su na bilo koji način doprineli ovom svetu...”

Hana Arend (Hannah Arendt), Koreni totalitarizma

Svrha ovog priručnika jeste da poslanicima pruži opšti opis međunarodnih načela koja uređuju državljanstvo i apatridiju. Međunarodno pravo daje državama široka diskreciona prava pomoću kojih mogu da definišu osnovni korpus svojih građana i uslove za sticanje, gubitak i zadržavanje državljanstva. Međutim, načela zaštite ljudskih prava razvijena tokom 20. veka ograničavaju obim tih prava u slučajevima u kojima ona dovode do apatridije i/ili se primenjuju na diskriminatoran način.

Mada države zajedno rade na rešavanju problema povezanih s apatridijom, širom sveta i dalje postoje milioni ljudi bez efektivnog državljanstva. Ovaj priručnik razmatra prava i obaveze lica bez državljanstva koje štiti međunarodno pravo, posebno Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. (Uprkos naporima UNHCR-a da se ovaj proces pospeši, do 31. jula 2008., Konvenciju iz 1954. ratifikovale su ili joj pristupile samo 63 države; poređenja radi, Konvenciju o statusu izbeglica iz 1951. i/ili pripadajući Protokol iz 1967. ratifikovalo je, ili im je pristupilo, 147 država). Priručnik takođe ističe glavne uzroke apatridije i razmatra načine na koje vlade mogu osigurati da primena njihovih nacionalnih zakona o državljanstvu nehotice ne dovede do pojave apatridije.

UNHCR je agencija Ujedinjenih nacija čiji je zadatak da pomaže u smanjenju broja lica bez državljanstva, kao i da pruža pomoć licima bez državljanstva da osiguraju efektivno državljanstvo. Ovaj priručnik opisuje šta UNHCR čini kako bi ispunio tu ulogu. On takođe predlaže praktične korake koje članovi parlamenta mogu da naprave da bi pomogli da se broj lica bez državljanstva smanji, od preispitivanja i, ukoliko se pokaže potrebnim, izmene nacionalnih zakona o državljanstvu, preko podsticanja svojih vlada da pristupe međunarodnim ugovorima koji uređuju pitanje apatridije, odnosno, do dizanja nivoa svesti javnosti o problemima povezanim s apatridijom.

Osim toga, ovaj priručnik nudi i pozitivne primere koji govore o tome na koji su način, zahvaljujući političkoj volji država o kojima je reč, rešene dugotrajne situacije apatridije, kao i o učešću civilnog društva i pomoći koju je pružila međunarodna zajednica. Ove “dobre prakse” pokazuju da, kada vlada, društvo i međunarodna zajednica saraduju, lica bez državljanstva napokon mogu da uživaju svoje “pravo da uživaju prava”.

Međunarodni pravni okvir kojim se uređuje pravo na državljanstvo i omogućava smanjenje apatridije

Pitanje državljanstva je krajnje osetljivo pošto je ono izraz državnog suvereniteta i identiteta. Stoga i ne čudi da sporovi u vezi sa državljanstvom mogu da dovedu, i često dovode, do napetosti i sukoba, kako unutardržavnih, tako i međunarodnih. Tokom 20. veka u celom svetu uočen je istovremeni porast slučajeva apatridije i svesti i brige o ljudskim pravima. Međunarodno pravo, u delu u kom se odnosi na državljanstvo, razvijalo se u dva pravca: štiti i pomagati licima koja su već bez državljanstva i pokušati ukinuti ili barem smanjiti pojavu apatridije.

Ko odlučuje o tome da li je neko lice državljanin određene države ili nije?

Pitanja državljanstva su u načelu stvar pravnog okvira svake pojedine države. Međutim, primenljivost unutrašnjih odluka pojedine države može biti ograničena sličnim postupanjem drugih država i međunarodnim pravom.

Stalni sud međunarodne pravde u svom Savetodavnom mišljenju koje se odnosi na uredbu o državljanstvu Tunisa i Maroka iz 1923. godine navodi:

“Pitanje da li je određena materija isključivo u unutrašnjoj nadležnosti određene države u suštini je relativno pitanje, odnosno zavisi od razvoja međunarodnih odnosa.”

Ono što ova izjava Stalnog suda zapravo znači jeste da, iako su pitanja državljanstva u načelu stvar pravnog sistema određene države, države ipak moraju da poštuju svoje obaveze prema drugim državama, prema pravilima međunarodnog prava.

Ovakav pristup ponovljen je sedam godina kasnije u **Haškoj konvenciji o određenim pitanjima vezanim za sukobe zakona o državljanstvu**. Zaista je veliki broj država koje su dale svoje komentare o Savetodavnom mišljenju Stalnog suda iz 1923., budući da je ono bilo povezano s izradom Haške konvencije o državljanstvu iz 1930. Većina država tumačila je Savetodavno mišljenje kao ograničavanje važenja odluka određene države u vezi sa državljanstvom izvan granica te države, a naročito kada su takve odluke u suprotnosti s odlukama drugih država u vezi sa državljanstvom.

Haška konvencija iz 1930., održana pod pokroviteljstvom Skupštine Lige naroda, predstavljala je prvi međunarodni pokušaj da se svakom licu osigura pravo na državljanstvo. Članom 1. Konvencije utvrđuje se da:

“Svaka pojedina država, prema svom nacionalnom zakonodavstvu, utvrđuje

ko su njeni državljani. Ostale države priznaće to zakonodavstvo u onoj meri u kojoj je ono usaglašeno sa međunarodnim konvencijama, međunarodnim običajima i opšte priznatim pravnim načelima koja se odnose na državljanstvo.”

Drugim rečima, način na koji država primenjuje svoje pravo da utvrdi ko su joj državljani treba da bude u skladu sa odgovarajućim odredbama međunarodnog prava. Tokom 20. veka navedene odredbe postepeno su se razvijale postavljajući ljudska prava iznad zahteva državnog suvereniteta.

U članu 15. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. kaže se:

“Svako ima pravo na državljanstvo. Niko ne sme da bude samovoljno lišen državljanstva ni prava da promeni državljanstvo.”

Ovo pravo utemeljeno je na postojanju stvarne i efektivne veze između pojedinca i države. Ta vrsta veze, kao osnov državljanstva, prvi put je priznata 1955. u predmetu *Notebom (Nottebohm)* o kome je odlučivao Međunarodni sud pravde. U svojoj odluci Sud je istakao da:

“U skladu s praksom država, arbitražnim i sudskim odlukama, kao i mišljenjem autora teksta, državljanstvo je pravna veza u čijoj se osnovi nalazi činjenica socijalne povezanosti, istinske egzistencijalne, interesne i emotivne veze, uz postojanje uzajamnih prava i obaveza.”

Stvarna i efektivna veza, koja postaje jasna rođenjem, prebivalištem i/ili poreklom, danas se nalazi u odredbama nacionalnih zakonodavstava većine država, kao i u novijim međunarodnim instrumentima koji se odnose na državljanstvo, poput Evropske konvencije o državljanstvu iz 1997.

Međuamerički sud za ljudska prava takođe definiše državljanstvo kao:

“...političku i pravnu vezu koja povezuje lice sa određenom državom vezama odanosti i vernosti, dajući mu pravo na diplomatsku zaštitu države” (*Castillo-Petruzzi i dr. protiv Perua*, presuda iz maja 1999., IACHR (ser. C) Br. 52 1999).

Kako se štite prava izbeglica i lica bez državljanstva?

Iako je u članu 15. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima utvrđeno da svako ima pravo na državljanstvo, njime se ne propisuje i konkretno državljanstvo na koje lice ima pravo. Kako bi osigurala da pojedinci ne budu lišeni minimalnog skupa prava povezanih s državljanstvom, međunarodna zajednica sačinila je dva osnovna ugovora: Konvenciju o statusu izbeglica iz 1951. (Konvencija iz 1951.) i Konvenciju o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.

Postoji li veza između Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. i pitanja apatridije?

U periodu posle II svetskog rata, jedno od gorućih pitanja s kojim su se suočile države članice novoosnovanih Ujedinjenih nacija bilo je kako pristupiti rešavanju potreba miliona ljudi koje je rat učinio izbeglicama ili apatridima. Rezolucija UN-ovog Ekonomskog i socijalnog saveta (ECOSOC) iz 1949. dovela je do imenovanja Ad hoc Komiteta, čiji je zadatak bio da osmisli tekst Konvencije o statusu izbeglica i o pravnom položaju lica bez državljanstva, i da razmotri predloge za otklanjanje apatridije.

Na kraju su članovi Komiteta uradili nacrt Konvencije o statusu izbeglica i Protokol uz predloženu Konvenciju koja je bila usredsređena na lica bez državljanstva. Komitet se nije u potpunosti posvetio pitanju ukidanja apatridije uglavnom zbog toga što se pretpostavljalo da će se novoustanovljena Komisija za međunarodno pravo (ILC) baviti rešavanjem tog pitanja.

Istorijski gledano, i izbeglice i lica bez državljanstva primale su zaštitu i pomoć od međunarodnih izbegličkih organizacija koje su prethodile UNHCR-u. Svrha nacrta Protokola o apatridiji bila je da bude odraz ove veze između izbeglica i lica bez državljanstva. Međutim, hitne potrebe izbeglica i nadolazeći raspad Međunarodne izbegličke organizacije značili su da na Konferenciji opunomoćenih predstavnika održanoj 1951., sazvanoj radi razmatranja oba ova pitanja, nije bilo dovoljno vremena za detaljnu analizu situacije lica bez državljanstva. Stoga je na Konferenciji usvojena Konvencija o statusu izbeglica iz 1951., dok je usvajanje Protokola o licima bez državljanstva odloženo za kasnije.

Prema Konvenciji o izbeglicama iz 1951., lice bez državljanstva koje je izbeglica dobija zaštitu kao izbeglica, pošto samovoljno uskraćivanje državljanstva određenom licu zbog njene/njegove rase, vere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja, može ukazivati da osobi treba da bude priznat izbeglički status.

Šta je predviđeno Konvencijom o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.?

Protokol o licima bez državljanstva, koji je sačinjen kao dodatak Konvenciji o statusu izbeglica iz 1951., pretvoren je 1954. u samostalnu Konvenciju. Konvencija iz 1954. je osnovni međunarodni instrument koji ima za cilj da reguliše i unapredi položaj lica bez državljanstva i da obezbedi da lica bez državljanstva dobiju osnovna prava i slobode bez diskriminacije. (Vidi Dodatak 1 za spisak država potpisnica Konvencije iz 1954.)

Odredbes ove Konvencije su u velikoj meri slične odredbama sadržanim u Konvenciji o statusu izbeglica iz 1951. Pristupanje Konvenciji nije zamena za davanje državljanstva licima koja su rođena i imaju boravište na teritoriji neke države. Nezavisno od širine

obima prava koja mogu biti dodeljena licima bez državljanstva, ona nisu jednaka sticanju državljanstva.

Konvencija iz 1954. uključuje i strogo pravno određenje lica bez državljanstva, kao: "lice koje se po sili zakona ne smatra državljaninom nijedne države" (što je poznato pod nazivom *de jure* apatridija).

Ko je državljanin? Ko je apatrid?

Biti državljaninom neke države, po sili zakona, znači da se pojedinac automatski smatra državljaninom pod uslovima navedenim u donetim državnim pravnim instrumentima koji se odnose na državljanstvo ili da je pojedincu državljanstvo dodeljeno odlukom nadležnog državnog tela. Ti instrumenti mogu da budu ustav, predsednički ukaz ili zakon o državljanstvu. Većina ljudi se po sili zakona smatra državljanima samo jedne države – to je obično država u kojoj je lice rođeno (*jus soli*) ili država čiji su državljani bili roditelji tog lica u trenutku njegovog rođenja (*jus sanguinis*).

U svim slučajevima u kojima upravni postupak omogućava diskreciono odlučivanje prilikom dodeljivanja državljanstva, podnosioci zahteva za dodelom državljanstva ne mogu se smatrati državljanima sve dok njihovi zahtevi ne budu potpuni i odobreni, a državljanstvo te države dodeljeno u skladu sa zakonom. Pojedinci koji moraju da podnesu zahtev za sticanje državljanstva i oni koji ispunjavaju zakonske uslove za podnošenje takvog zahteva, ali im zahtevi budu odbijeni, nisu državljani te države po sili zakona te države.

Pojedinci kojima državljanstvo nije dodeljeno automatski ili pojedinačnom odlukom po sili zakona bilo koje države, smatraju se ***de jure* apatridima**, odnosno licima koja nemaju državljanstvo u vezi sa važećim zakonima.

Pretpostavlja se da lice ima državljanstvo ukoliko ne postoje dokazi koji dokazuju suprotno. Međutim, ponekad države s kojima pojedinac može da ima stvarnu vezu ne mogu da se dogovore koja od njih je dodelila državljanstvo tom licu. U takvim slučajevima, pojedinac ne može da dokaže da je *de jure* apatrid, a ipak nema efektivno državljanstvo i ne uživa zaštitu države. Takvo lice smatra se ***de facto* apatridom**.

Iako su pisci teksta Konvencije smatrali da je neophodno napraviti razliku između *de jure* apatrida (lica koja državljanstvo nisu stekla automatski ili pojedinačnom odlukom po sili zakona neke države) i *de facto* apatrida (lica čije se državljanstvo ne može utvrditi), ipak su priznali postojanje sličnosti između položaja tih lica. Završni akt Konvencije sadrži neobavezujuću preporuku u vezi sa pitanjem *de facto* apatrida:

"Svaka država potpisnica trebalo bi, pošto prizna kao valjane razloge zbog kojih se neko odrekao zaštite države svog državljanstva, blagonaklono da

razmotri mogućnost tom licu dodeli tretman koji se, po Konvenciji, dodeljuje licima bez državljanstva.”

Odluku o pitanju ima li pojedino lice ili ne pravo na uživanje povlastica garantovanih Konvencijom donosi svaka pojedina država članica, prema svojim utvrđenim nacionalnim postupcima. UNHCR, preko svojih predstavništava/kancelarija ili službi u njegovom Sedištu, spreman je da pruži savete, ako budu zatraženi, o tome kako osmisliti i primeniti takve postupke. (Za spisak kancelarija UNHCR-a vidi Dodatak 4).

Može li lice bez državljanstva ujedno biti i izbeglica?

Lica koja su de facto apatridi nisu obuhvaćena definicijom lica bez državljanstva sadržanom u Konvenciji iz 1954. Pisci teksta Konvencije iz 1954. pošli su od pretpostavke da su sve osobe bez efektivnog državljanstva – odnosno svi de facto apatridi – izbeglice. (Pisci teksta Konvencije pretpostavljali su da je pojedinac postao de facto apatrid kada je pobjegao iz zemlje svog državljanstva zbog progona od strane države, i da je taj progon povezan s neposedovanjem efektivnog državljanstva.) Shodno tome, veliki broj lica koja su smatrana de facto apatridima uživa međunarodnu zaštitu prema odredbama Konvencije o statusu izbeglica iz 1951.

Međutim, to što je neko lice de jure ili de facto apatrid ne znači nužno da je izložen progону (“osnovan strah od progona” je centralno mesto definicije izbeglice sadržane u Konvenciji o statusu izbeglica iz 1951.) Tokom godina postalo je jasno da postoje osobe koje su de facto apatridi, a koje ne stiču državljanstvo u državi svog uobičajenog boravišta, ali koje istovremeno i ne ispunjavaju uslove za izbeglički status ili status de jure apatrida. Zaista, većina lica bez državljanstva kojima je potrebna pomoć UNHCR-a, bez obzira da li su de jure ili de facto apatridi, nisu izbeglice i ne traže azil.

Šta je predviđeno Konvencijom o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.?

U avgustu 1950. Rezolucijom ECOSOC-a od ILC-a je traženo da napravi nacrt međunarodne konvencije ili konvencija čija bi svrha bila ukidanje apatridije. ILC je napravio nacрте dve konvencije za razmatranje, pri čemu su se obe bavile problemom apatridije koja nastaje kao posledica sukoba zakona. Jedna od njih, Konvencija o ukidanju buduće apatridije, sadržavala je odredbe koje su išle znatno dalje od odredaba sadržanih u nacrtu druge Konvencije, u kojoj je naglasak na smanjenju broja slučajeva apatridije u budućnosti. Učesnici Konferencije sazvane da bi se ovo pitanje razmotrilo odlučili su da je prethodna Konvencija bila suviše radikalna i opredelili su se da radni materijal bude nacrt Konvencije o smanjenju buduće apatridije. Instrument koji je na kraju iz toga proizašao je **Konvencija o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.** (Za spisak država potpisnica Konvencije iz 1961. vidi Dodatak 2).

Odredbama Konvencije iz 1961. nastojalo se da se izbegne apatridija pri rođenju, ali one s druge strane ne zabranjuju mogućnost oduzimanja državljanstva u određenim okolnostima, ni omogućavaju retroaktivno davanje državljanstva svim licima koje ga trenutno nemaju. Konvencijom je takođe predviđeno osnivanje tela kome bi lica na koja bi se mogla primeniti Konvencija mogla da podnesu svoje zahteve za sticanje državljanstva na uvid, i zatraže pomoć pri iznošenju svojih zahteva nadležnim državnim organima. Generalna skupština je ulogu tog tela kasnije poverila UNHCR-u.

ILC i predstavnici država članica utvrdili su da je ovakva međunarodna pomoć neophodna, budući da u slučajevima u kojima država uskrati pojedincu državljanstvo, on/ona neće imati ni finansijskih sredstava ni stručno znanje potrebno za podnošenje zahteva za državljanstvo državnim organima te države. Pošto ni bilo koja druga država u takvom slučaju ne može verodostojno da zastupa pojedinca, smatrali su da je od ključne važnosti da se formira jedno nezavisno, međunarodno telo koje bi za to bilo zaduženo. Zastupanje od strane međunarodne agencije otklonilo bi pitanje da li je pojedinac bio subjekt međunarodnog prava. Nadalje, agencija posvećena obavljanju ovog posla vremenom bi stekla stručna znanja o ovom pitanju, koja bi bila korisna ne samo za savetovanje ovih lica, već i za predlaganje načina za sticanje efektivnog državljanstva i smanjenje apatridije uopšte.

U nastojanju da smanji broj slučajeva apatridije, Konvencija iz 1961. zahteva od država potpisnica usvajanje nacionalnog zakonodavstva koje bi sadržavalo propisane standarde za sticanje ili gubitak državljanstva. Ukoliko bi između država potpisnica došlo do sporova oko tumačenja ili primene Konvencije, i ukoliko takvi sporovi ne bi bili rešeni nekim drugim sredstvima, bilo koja od strana u sporu mogla bi da se obrati Međunarodnom sudu pravde sa zahtevom da reši nastali spor.

Završni akt Konvencije sadrži preporuku vrlo sličnu onoj sadržanoj u Završnom aktu Konvencije iz 1954., kojom se države članice podstiču da primene odredbe Konvencije i na de facto apatride kad god je to moguće.

“Jednog dana stajao sam između dve granice i nisam mogao da uđem ni u jednu državu. Bilo je to najupečatljivije iskustvo u mom životu. Nisam mogao da uđem u državu u kojoj sam bio; ni u državu u kojoj sam rođen, odrastao i živeo. Gde ja pripadam? Još uvek pamtim snažan osećaj gubitkakoji me je obuzeo na aerodromu.”

Chen, nekada lice bez državljanstva

Na koji način zakonodavstvo o ljudskim pravima osigurava pravo na državljanstvo?

Mnogi drugi međunarodni pravni instrumenti govore o pravu na državljanstvo. **Konvencija o državljanstvu udete žene** iz 1957. odražava tekst Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, utvrđujući pravo na državljanstvo i pravo da se ne bude lišen

državljanstva. Takođe, Konvencija teži da unapredi “opšte poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, bez diskriminacije na osnovu pola.” Prva tri člana Konvencije sadrže konkretne odredbe koje se odnose na državljanstvo udate žene:

Članom 1. potvrđuje se da: “...ni zaključenje ni poništenje braka između državljanina i stranca, kao ni promena suprugovog državljanstva tokom braka neće automatski uticati na državljanstvo supruge.”

U članu 2. navodi se da: “...ni dobrovoljno sticanje državljanstva druge države ni odricanje od svog državljanstva osobe koja je državljanin jedne od država, neće sprečiti suprugu tog državljanina da zadrži državljanstvo.”

U članu 3. koji je podeljen na dva dela, navodi se da: “...strana državljanica koja je udata za jednog od državljanina (države ugovornice) može, na svoj zahtev, da stekne državljanstvo svog supruga kroz posebne povlašćene postupke naturalizacije” i da: “...takvo dodeljivanje državljanstva može biti ograničeno u meri u kojoj to zahtevaju interesi nacionalne bezbednosti ili državne politike.” Takođe utvrđuje da država ugovornica ne sme da tumači Konvenciju “...u smislu da utiče na bilo koji zakon ili sudsku praksu na osnovu kojih strankinja udata za državljanina te države može, na svoj zahtev, ostvariti pravo da stekne državljanstvo supruga.”

Konvencija o otklanjanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. obavezuje države da: “...garantuju pravo svakome na jednakost pred zakonom bez razlike na osnovu rase, boje ili nacionalnog ili etničkog porekla...”, naročito u pogledu uživanja nekoliko osnovnih ljudskih prava, uključujući i pravo na državljanstvo (član 5.).

U članu 24. **Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima** iz 1966. navodi se da:

“Svako dete, bez diskriminacije po osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vere, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine ili rođenja, ima pravo na takve mere zaštite, od strane svoje porodice, društva i države, kakve zahteva njegov položaj maloletnika.”

“Svako dete mora se da bude upisano u matičnu knjigu rođenih odmah nakon rođenja i da ima ime.”

“Svako dete ima pravo da stekne državljanstvo.”

U članu 26. Pakta takođe se navodi: “Svi su jednaki pred zakonom i imaju pravo, bez diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu. U tom cilju, zakonom se mora zabraniti svaka diskriminacija i svim licima garantovati jednaka i delotvorna zaštita od diskriminacije po bilo kom osnovu: rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili bilo kog drugog svojstva.”

U členu 9. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. navodi se da:

“Države potpisnice daju ženama jednaka prava kao i muškarcima da steknu, promene ili zadrže svoje državljanstvo. One se naročito staraju da ni sklapanje braka sa strancem ni promena državljanstva muža tokom trajanja braka, ne menjaju automatski državljanstvo žene, ne ostavljaju je bez državljanstva ili joj silom nameću državljanstvo supruga.”

“Države potpisnice daju ženama jednaka prava kao i muškarcima u pogledu državljanstva njihove dece.”

Konvencija o pravima deteta iz 1989., koju su ratifikovale gotovo sve države, sadrži dva važna člana od značaja za državljanstvo:

U členu 2. navodi se da će: *“Države potpisnice poštovati i osigurati svakom detetu na teritoriji pod njihovom nadležnošću prava navedena u ovoj Konvenciji bez ikakve diskriminacije, bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veru, političko ili drugog uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, invaliditet, rođenje ili neko drugo svojstvo deteta, njegovih roditelja ili zakonskim starateljima.”*

U členu 7. navodi se da: *“Odmah nakon rođenja dete mora da bude upisano u matične knjige i mora od rođenja da ima ime, pravo da stekne državljanstvo i, u meri u kojoj je to moguće, pravo da zna svoje roditelje i da uživa njihovu brigu.”* U ovom členu se takođe navodi da će se: *“Države potpisnice starati o primeni ovih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom i obavezama koje proizlaze iz odgovarajućih međunarodnih instrumenata u ovoj oblasti, posebno u onim slučajevima u kojima bi dete inače ostalo bez državljanstva.”*

„Živim u kampu od 1971. i nadam se da ću se uskoro sa svojom decom smestiti negde izvan kampa. Želim prava kakva imaju državljani Bangladeša. Mi ne živimo u dostojanstvu: moja deca u kampu ne odrastaju kako bi trebalo, nemaju obrazovanje i jedino čemu mogu da se nadaju ako nemaju obrazovanje je bednom poslu.”

Syedaha, lice bez državljanstva koja živi u Bangladešu

Postoje li regionalni ugovori koji uređuju pravo na državljanstvo?

Regionalni instrumenti jačaju pravni osnov prava na državljanstvo. Član 20. Američke konvencije o ljudskim pravima (1969.) navodi:

“Svako lice ima pravo na državljanstvo. Svako lice ima pravo na državljanstvo one države na čijoj je teritoriji rođeno, ako nema pravo na neko

drugo državljanstvo. Niko ne sme da bude samovoljno lišen državljanstva ili prava da ga promeni.”

Ova načela kasnije su potvrđena i sudskom praksom Međuameričkog suda. Mada je Sud potvrdio da uslovi pod kojima se nekom dodeljuje državljanstvo ostaju u nadležnosti svake pojedine države, takođe je ustanovio da:

“Uprkos tome što je tradicionalno prihvaćeno da su dodeljivanje i priznavanje državljanstva pitanja o kojima svaka država sama odlučuje, savremena zbivanja ukazuju da međunarodno pravo ipak nameće određena ograničenja širokih ovlašćenja koje države imaju u toj oblasti i da način na koji države uređuju pitanja od značaja za državljanstvo danas ne mogu da se smatraju pitanjima koja su u njihovoj isključivoj nadležnosti.”(Međuamerički sud za ljudska prava, Savetodavno mišljenje, “Amandma ni na odredbe o naturalizaciji u Ustavu Kostarike”, stavovi 32-34; tekst u 6 HRLJ 1984.)

Drugim rečima, države moraju da uzmu u obzir međunarodne posledice njihovog domaćeg zakonodavstva koje se odnosi na državljanstvo, posebno ukoliko primena tog zakonodavstva može da dovede do apatridije.

Godine 1963. usvojena je **Konvencija o smanjenju broja slučajeva višestrukog državljanstva** i o vojnim obavezama u slučajevima višestrukog državljanstva na teritoriji Evrope. Konvencija se temelji na stanovištu, u to doba prihvaćenom od mnogih zapadnoevropskih država, da je posedovanje višestrukog državljanstva nepoželjno i da ga treba izbegavati. Budući da je delokrug primene Konvencije iz 1963. ograničen na pitanje višestrukog državljanstva, 1977. i 1993. Konvenciji su dodata dva Protokola, kako bi se obuhvatila sva srodna pitanja i odrazila kretanja u pogledu misli i prakse o državljanstvu. Na primer, drugi Protokol uz Konvenciju dopušta sticanje višestrukog državljanstva u slučajevima druge generacije migranata i supružnika u mešovitim brakovima i njihove dece.

Evropska konvencija o državljanstvu iz 1997., još jedan regionalni instrument koji je izradio Savet Evrope, proizašla je iz uočene potrebe da se formuliše jedinstven tekst koji bi objedinio sva zbivanja u vezi sa državljanstvom u domaćem i međunarodnom pravu, od kada je Haška konvencija iz 1930. uredila pitanje sukoba zakona o državljanstvu. Konvencija ne preinačuje Konvenciju iz 1963. i nije neusklađena sa tom ranijom Konvencijom. Zaista, Konvencija o državljanstvu iz 1997. dopušta sticanje višestrukog državljanstva supružnicima koji imaju različita državljanstva i njihovoj deci. Ali, Konvencijom su takođe obuhvaćena i pitanja sticanja, zadržavanja, gubitka i ponovnog sticanja državljanstva, procesna prava, državljanstvo u okolnostima državne sukcesije, vojne obaveze i saradnja između država članica. Isto tako Konvencija sadrži i brojne odredbe koje imaju za cilj sprečavanje nastanka apatridije. Kada je reč o definiciji lica bez državljanstva, Evropska konvencija o državljanstvu poziva se na Konvenciju o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954., odnosno svojim odredbama obuhvata samo de jure apatride.

Nedavno evropsko iskustvo vezano za državnu sukcesiju dovelo je do spoznaje o tome da je veliki broj ljudi u opasnosti da postanu lica bez državljanstva, zbog toga što mogu da izgube svoje državljanstvo pre nego što steknu drugo. U nastojanju da izbegne pojavu apatridije u procesu državne sukcesije – do koje može da dođe zbog transfera teritorija između dve države, ujedinjavanja ili raspada država ili izdvajanja dela ili delova teritorije – Savet Evrope usvojio je Konvenciju o izbegavanju apatridije povezane s državnom sukcesijom, koja se posebno usredsređuje na ovaj problem. Konvencija, koja je usvojena 15. marta 2006. godine, sadrži konkretna pravila o državljanstvu u slučajevima sukcesije država. Njena 22 člana daju praktične smernice u vezi sa pitanjima kao što su obaveze države države sukcesora i države prethodnice, pravila dokazivanja, izbegavanje nastanka apatridije prilikom rođenja i pomoć apatridima pri sticanju državljanstva.

Godine 1999. **Organizacija afričkog jedinstva (današnja Afrička unija) usvojila je Afričku povelju o pravima i dobrobiti deteta**. Stvarana po uzoru na Konvenciju o pravima deteta, Povelja sadrži neka od osnovnih načela koja su ista kao u tom ranijem ugovoru, uključujući i ono o zabrani diskriminacije i brizi prvenstveno o detetovim najboljim interesima. Članom 6. Povelje, u kome se govori o imenu i državljanstvu, potvrđuje se da:

- svako dete od trenutka rođenja ima pravo na ime;
- svako dete mora neposredno nakon rođenja biti upisano u matične knjige;
- svako dete ima pravo da stekne državljanstvo;
- države potpisnice Povelje preuzeće obavezu da osiguraju da u njihovim ustavnim zakonima budu priznata načela na osnovu kojih će dete steći državljanstvo države na čijoj je teritoriji rođeno, ako u trenutku rođenja deteta njemu nije dodeljeno državljanstvo neke druge države, u skladu s njenim zakonima.

Prepoznavanje i zaštita lica bez državljanstva

Uprkos pokušajima da se kroz nacionalne zakone o državljanstvu i primenom Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961., kao i ostalih međunarodnih instrumenata smanji pojava apatridije, UNHCR procenjuje da danas širom sveta žive milioni lica bez državljanstva. **Konvencija Ujedinjenih nacija o pravnom položaju lica bez državljanstva** iz 1954. definiše ko je lice bez državljanstva, promovira sticanje pravnog identiteta za te osobe i osigurava im uživanje osnovnih prava i sloboda bez diskriminacije.

“Ne možemo normalno da se zaposlimo, ne možemo da se krećemo, mi smo kao brodovi bez luka. Pristup obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti takođe je problem. Nisam mogao da završim srednju školu ni da upišem fakultet. Jedini doktori kod kojih mogu da idem su oni privatni, ne državni.”

Abdulah, Bidun bez državljanstva koji živi u Ujedinjenim Arapskim Emiratima

Ko je lice bez državljanstva?

Konvencija iz 1954. definiše lice bez državljanstva kao: “ ... lice koje ni jedna država ne smatra svojim državljaninom po sili zakona.” (član 1). Ovo je čisto pravna definicija kojom se ne upućuje na kvalitet, način dodeljivanja ili pristup državljanstvu. Definicija se prosto odnosi na delovanje zakona kojima državno zakonodavstvo ex lege ili automatski određuje ko ima državljanstvo.

Iz navedene definicije **proizlazi da bi lice, za priznavanje statusa “apatrida”, moralo da dokaže negativno: da on/ona nema nikakvu pravnu vezu s bilo kojom relevantnom državom.**

U pokušajima da utvrde dokaz apatridije, države bi trebalo da preispitaju relevantno zakonodavstvo o državljanstvu onih država s kojima pojedinac ima prethodne veze (poput one proizašle iz rođenja, prethodnog uobičajenog boravišta, države državljanstva bračnog druga ili dece, odnosno države državljanstva roditelja ili bake/dede pojedinca u pitanju); savetovati se s tim državama te, ukoliko se pokaže potrebnim, od njih zatražiti dokaze. Države bi od tog pojedinca trebalo da zatraže punu saradnju u vezi sa svim bitnim pitanjima i činjenicama. UNHCR može, ukoliko se to od njega zatraži, da olakša međudržavne konsultacije i pruži tehničke podatke o zakonima koji se odnose na taj problem i o njihovoj primeni.

Dokumenti nadležnog državnog organa koji potvrđuju da lice o kome se radi nije državljanin te države obično se smatraju pouzdanim dokazom apatridije. Međutim, takav dokaz ne mora uvek da bude dostupan. Nadležne vlasti države porekla ili države ra-

nijeg uobičajenog boravišta mogu da odbiju da izdaju overena dokumenta u kojima bi bilo navedeno da pojedinac nije njihov državljanin ili se jednostavno mogu oglušiti na postavljeno pitanje. Neka državna tela smatraće da nisu nadležna da utvrde koja lica nemaju pravnu vezu s državom. Moguće je, dakle, pretpostaviti da, ukoliko određena država odbije da potvrdi da je lice njen državljanin, samo odbijanje predstavlja neku vrstu dokaza, pošto države obično pružaju diplomatsku zaštitu svojim državljanima.

Može li pojedinac da bude isključen iz primene odredbi Konvencije iz 1954.?

Preambula Konvencije iz 1954. ponovo potvrđuje da su izbeglice bez državljanstva obuhvaćene Konvencijom o statusu izbeglica iz 1951., te stoga nisu obuhvaćene Konvencijom iz 1954.

Pored toga što definiše lice bez državljanstva, član 1. Konvencije iz 1954. takođe definiše ona lica koja su, uprkos tome što spadaju u obuhvat definicije (to jest, uprkos činjenici da su bez državljanstva), zbog određenih razloga ipak isključena iz primene Konvencije, bilo zbog toga što im takva vrsta zaštite nije potrebna jer su već dobili određenu pravnu ili međunarodnu pomoć, bilo zbog toga što ne zaslužuju međunarodnu zaštitu zbog toga što su počinila određena krivična dela. Ovo obuhvata lica:

- *“...koja u ovom trenutku uživaju pomoć ili zaštitu nekih od tela ili agencija Ujedinjenih nacija, osim Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice, sve dok primaju takvu pomoć.”*

Agencija Ujedinjenih nacija za pomoć i radove za palestinske izbeglice na Bliskom istoku je jedina trenutno relevantna agencija UN-a kada je u pitanju pomenuta odredba:

- *“...kojima nadležne vlasti zemlje u kojoj je lice izabralo da boravi priznaju sva prava i dužnosti vezane za posedovanje državljanstva te zemlje.”*

Ova odredba znači da, ukoliko je lice bez državljanstva osiguralo zakoniti boravak u nekoj državi i dobilo veća prava od prava predviđenih Konvencijom iz 1954., posebno puna ekonomska i socijalna prava, jednaka onima koja uživaju državljani i ako je lice zaštićeno od deportacije i proterivanja, nema potrebe za primenom odredaba Konvencije na to lice bez obzira na činjenicu da lice nema državljanstvo.

- *“...koja su počinila zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovečnosti, u smislu definicija ovih zločina u međunarodnim instrumentima; koja su počinila težak nepolitički zločin izvan zemlje boravišta pre nego što su u nju primljena; ili koja su kriva za dela koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.”*

Kada se lice prestaje smatrati apatridom?

Stanje apatridije prestaje u trenutku kada lice o kome je reč stekne efektivno državljanstvo.

Propisi o državljanstvu usvojeni u Etiopiji u decembru 2003. i u Demokratskoj Republici Kongo u novembru 2004. mogli bi mnogo da doprinesu okončanju dve dugotrajne situacije u kojima je veliki broj lica ostao bez efektivnog državljanstva. Propisi usvojeni u Etiopiji omogućavaju velikom broju pojedinaca koji borave u toj zemlji da ponovo steknu državljanstvo Etiopije, dok novi zakoni Demokratske Republike Kongo pomažu pri utvrđivanju korpusa državljana te zemlje.

Kojim se postupcima utvrđuje da li je neko lice apatrid?

Iako Konvencija iz 1954. definiše ko su lica bez državljanstva, ona ne objašnjava i postupak kojim se utvrđuje ko je bez državljanstva. Stoga je u interesu država, ali i pojedinaca na koje bi se Konvencija mogla primenjivati, da države usvoje zakonodavstvo kojim se uređuje način na koji se utvrđuje ko je lice bez državljanstva. Takvim bi zakonodavstvom ujedno trebalo odrediti i telo nadležno za odlučivanje o tom pitanju, kao i utvrditi posledice koje proizlaze iz identifikovanja neke osobe kao apatrida.

Neke države usvojile su prateće propise kojima su konkretne vladine agencije – kancelarije koje se posebno bave pitanjima azila, izbeglica i lica bez državljanstva ili, na primer, ministarstvo unutrašnjih poslova – određene kao tela koja će ispitivati i odlučivati o zahtevima vezanim za apatridiju. Ostale države, koje nemaju posebno zakonodavstvo kojim se utvrđuju postupci za priznavanje statusa lica bez državljanstva, ustanovile su upravni ili sudski organ čiji je zadatak da utvrdi da li je neko lice apatrid. Međutim, mnogo je veći broj država koje nemaju uspostavljene nikakve posebne postupke te vrste. U većini slučajeva pitanje apatridije se najčešće javlja tokom postupka utvrđivanja izbegličkog statusa. Lica bez državljanstva tada mogu da budu "obrađena" unutar tog okvira, koji uključuje i humanitarnu ili supsidijarnu zaštitu. Lica bez državljanstva mogu zapravo da budu prinuđena da usmere svoj zahtev kroz sistem azila, prosto zbog toga što ne postoji bilo koji drugi postupak koji bi mogli da koriste.

Neke države nemaju posebne postupke za priznavanje statusa lica bez državljanstva, ali to pitanje može da se pojavi u trenutku kad lice podnese zahtev za dozvolu boravka ili putnu ispravu ili u slučaju da licu bude odbijen zahtev za azil te ona podnese zahtev za ostanak u zemlji azila po nekom drugom osnovu.

Postupak za priznavanje statusa apatrida u Francuskoj sprovodi francuska Kancelarija za zaštitu izbeglica i lica bez državljanstva (OFPRA), s mandatom da pruži sudsku i administrativnu zaštitu licima bez državljanstva. Podnosilac zahteva mora da se obrati direktno OFPRI.

U Španiji, Zakonom o strancima utvrđuje se da će Ministarstvo unutrašnjih poslova priznati status apatrida u postupku regulisanom kraljevskim dekretom. Podnosioci zahteva mogu da se obrate policijskoj stanici ili Kancelariji za azil i izbeglice (OAR). Nakon završetka istražne faze, OAR sprovodi postupak i prosluđuje obrazloženu procenu Ministarstvu unutrašnjih poslova.

U Italiji je 1993. uredbom o sprovođenju izmena i dopuna Zakona o državljanstvu usvojenog godinu dana pre toga, Ministarstvu unutrašnjih poslova dato ovlašćenje za priznavanje statusa apatrida.

Bez posebnih postupaka kojima se identifikuju lica bez državljanstva, nemoguće je utvrditi koliko slučajeva apatridije ostaje neutvrđeno te je stoga i nemoguće tačno odrediti razmere ovog problema.

Koja je vrsta dokaza potrebna?

U načelu je na podnosiocu zahteva da preko ambasade ili konzularnog predstavništva svoje "zemlje porekla" – zemlje rođenja ili zemlje koja mu je izdala prethodnu putnu ispravu - osigura dokumentaciju kojom se potvrđuje da nije državljanin te zemlje. To, kao što je ranije rečeno, nije uvek moguće. Ukoliko je potpuna dokumentacija nedostupna, neke države prihvataju i druge dokaze, kao što su ocene važećih zakona o državljanstvu i izjave svedoka i trećih strana. Potraga za obaveštenjima može da zahteva saradnju između raznih sektora i ministarstava unutar vlade, ali i između drugih država.

U trenutku dok se piše ovaj priručnik još uvek ne postoji usklađen pristup među državama kada je reč o utvrđivanju ko je lice bez državljanstva. Budući da kriterijumi za određivanje dokaza o statusu apatrida mogu da se razlikuju od države do države, moguće je da pojedincu kome bi status apatrida bio priznat u jednoj državi, u drugim državama ne bi.

UNHCR je 2005. podneo Izveštaj o primeni Konvencije iz 1954. u državama članicama Evropske unije. Istraživanjem je utvrđeno da većina država članica Evropske unije još uvek nije imala uspostavljene posebne mehanizme za utvrđivanje i priznavanje statusa apatrida; umesto toga najčešće se u te svrhe koriste postupci za azil. Posledica toga je nemogućnost da se utvrdi koliko je veliki problem apatridije unutar Evropske unije. Međutim, UNHCR je pišući izveštaj istakao najbolje prakse koje postoje na nacionalnim nivoima, a mogle bi da se primene u svrhu usklađivanja postupaka za utvrđivanje i priznavanje statusa apatrida između država Evropske unije, i da posluže i kao smernice državama koje su već ratifikovale Konvenciju iz 1954.

Ko bi trebalo da odlučuje o tome da li je neko lice apatrid?

Stručno osoblje specijalizovano za oblast apatridije, koje bi moglo nepristrasno i

objektivno da preispita zahtev i dokaze koji ga potkrepljuju, trebalo bi da bude određeno kao nadležno za donošenje odluka u toj oblasti. Postojanje centralnog državnog organa nadležnog za donošenje odluka te vrste smanjilo bi rizik od nedoslednosti u odlučivanju, bilo bi delotvornije u pribavljanju i razmeni podataka o zemljama porekla, a kroz svoj usko fokusirani rad moglo bi bolje da razvija stručna znanja u pitanjima vezanim za apatridiju. Utvrđivanje statusa apatrida zahteva prikupljanje i analizu zakona, propisa i praksi drugih država. Čak i bez postojanja centralnog državnog tela, za donosiocje odluka bila bi korisna saradnja s kolegama koji poseduju znanja o nacionalnim zakonima o državljanstvu i problemu apatridije, kako unutar svoje, tako i u drugim državama.

Kako se pojedincima omogućava pristup postupku?

Konvencija iz 1954. ne obavezuje države da nekom licu odobre zakoniti boravak za vreme razmatranja njegovog/njenog zahteva za priznavanje statusa apatrida. Međutim, jednom kada se lice nađe na teritoriji neke države, utvrđivanje njegovog/njenog statusa u pogledu državljanstva može biti i jedini način za pronalaženje rešenja teške situacije u kojoj se nalazi. Ukoliko se za osobu utvrdi da nema državljanstvo, i ako ne postoji mogućnost njenog povratka u zemlju prethodnog stalnog boravišta ili takve zemlje nema, tada njegov prijem u toj državi i neka vrsta zakonitog boravka mogu biti jedino rešenje.

Ukoliko je lice podnelo zahtev za priznanje statusa apatrida ili ukoliko državne vlasti pokušavaju da utvrde da li je ono bez državljanstva, može se da se pokaže kao nužno da mu se obezbedi privremeni boravak za vreme trajanja postupka. Konvencija ne sadrži nikakve odredbe o eventualnom odobrenju zakonitog boravka licima za vreme razmatranja njihovih zahteva za priznavanje statusa apatrida. Prakse u pogledu postupaka ove vrste razlikuju se od države do države.

Načelo zakonitog postupanja zahteva da se podnosiocima zahteva daju određene garancije, uključujući:

- pravo na individualno razmatranje zahteva u kome može da učestvuje podnosilac zahteva;
- pravo na objektivno postupanje u vezi sa zahtevom;
- vremensko ograničenje trajanja postupka;
- pravo pristupa informacijama vezanim za postupak na jeziku razumljivom podnosiocu zahteva;
- pravo na pravni savet i prevodioca;
- pravo na poverljivost i zaštitu podataka;
- uručenje odluke potkrepljene razlozima na kojima je utemeljena, i
- pravo na mogućnost osporavanja zakonitosti te odluke.

Neke kategorije podnosioca zahteva za priznavanje statusa apatrida, poput maloletnika bez pratnje, imaju posebne potrebe koje zahtevaju i posebne procesne odredbe. Takve odredbe mogu da obuhvataju imenovanje staratelja koji će zastupati maloletnika ili mu pomagati tokom trajanja upravnog postupka.

Može li država da pritvori osobu bez državljanstva koja nemaž zakoniti boravak?

U načelu lica bez državljanstva ne bi trebalo stavljati u pritvor. Lica bez državljanstva često nemaju nikakve dokumente za utvrđivanje identiteta, poput lične karte ili pasoša. Čak i u slučajevima u kojima je utvrđena država njihovog prethodnog boravka, često se događa da ta država neće odmah prihvatiti da takva lica ponovo primi. U takvim bi situacijama trebalo izbegavati pritvor, odnosno pribegavati mu samo u slučajevima jasno predviđenim nacionalnim zakonodavstvom, koje je u skladu s međunarodnim pravom u oblasti ljudskih prava. Pre određivanja pritvora trebalo bi prethodno ispitati sve druge mogućnosti, osim u slučaju da postoje indicije da te alternative neće biti delotvorne za pojedinca o kome je reč.

Lica bez državljanstva koja nemaju zakoniti boravak trebalo bi da budu stavljena u pritvor tek nakon razmatranja svih drugih mogućnosti. Pre donošenja odluke o pritvoru, koja treba da bude doneta u izuzetnim slučajevima, državni organi bi trebalo da utvrde da li je to osnovano i srazmerno ciljevima koji se žele postići. Ukoliko se u određenom slučaju oceni da je pritvor neophodan, on ne sme da bude diskriminirajući i mora da bude najkraći mogući. U takvim slučajevima, ako se to od njega zatraži, UNHCR može pruži savetodavne usluge.

Radna grupa za samovoljni pritvor

Komisija za ljudska prava Ujedinjenih nacija razmatrala je pitanje zabrinjavajućeg porasta broja slučajeva samovoljnog pritvora od 1985. Komisija je zatražila od Potkomisije za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina da temeljno proučii ovaj problem i da predloži preporuke za smanjenje broja takvih slučajeva. Istovremeno, zabrinutost Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, zbog garancija koje bi sva lica lišena slobode trebalo da uživaju, izražena je decembra 1988. prihvatanjem Načela za zaštitu svih lica na bilo koji način pritvorenih ili zatvorenih. Sprovodeći preporuke iz već navedenog izveštaja Potkomisije, Komisija za ljudska prava je 1990. uspostavila Radnu grupu za samovoljni pritvor, koja je kasnije usvojila sledeća načela za određivanje policijskog zadržavanja i pritvora:

Načelo 1

U slučaju nezakonitog ulaska, tražilac azila ili imigrant, koji je radi ispitivanja zadržan na granici ili unutar državne teritorije, mora da bude obavešten, barem usmeno i na jeziku koji on/ona razume, o prirodi i razlozima za odluku da mu se

ne dozvoli ulazak u državu, ili uskrati dozvola za privremeni boravak na državnoj teritoriji, čije se donošenje razmatra u vezi sa licem o kome je reč.

Načelo 2

Svaki tražilac azila ili imigrant mora da ima mogućnost da, dok traje policijsko zadržavanje, komunicira sa spoljnim svetom, telefonom, telefaksom ili elektronskom poštom, kao i da bude u kontaktu sa svojim advokatom, konzularnim predstavnikom i rođacima.

Načelo 3

Svaki tražilac azila ili imigrant koji se nalazi u policijskom pritvoru mora bez odlaganja da bude izveden pred pravosudni ili drugi državni organ.

Načelo 4

Svaki tražilac azila ili imigrant koji se nalazi u policijskom pritvoru mora da se potpiše u registar čije su stranice numerisane i povezane, ili koji pruža iste garancije, a u kome se navodi identitet lica, razlozi policijskog zadržavanja i nadležni organ koji je doneo tu meru, kao i datum i vreme kada je zadržano i otpušteno iz policijskog pritvora.

Načelo 5

Svaki tražilac azila i imigrant, nakon prijema u centar u kome će biti zadržan, mora da bude obavešten o internim propisima i o važećim disciplinskim pravilima, tamo gde je celishodno, kao i o svim mogućnostima da on ili ona budu izolovani od spoljnog sveta, i o garancijama koje prate takvu meru.

Načelo 6

Odluku o određivanju pritvora mora doneti, na odgovarajući način, za to propisno ovlašćeni organ koji raspolaže dovoljno visokim stepenom nadležnosti. Ta odluka mora da bude utemeljena na kriterijumima zakonitosti koji su utvrđeni zakonom.

Načelo 7

Maksimalno trajanje policijskog pritvora mora da bude utvrđeno zakonom i ni u kojem slučaju ne sme da traje neograničeno ili previše dugo.

Načelo 8

Obaveštenje o određivanju mere pritvora tražiocu azila ili imigrantu mora da se uruči u pisanom obliku i na jeziku koji razume, uz navođenje razloga za takvu meru; mora da sadržava uslove pod kojima se tražiocu azila ili imigrantu omogućava uložiti pravni lek kod pravosudnog organa, koji će bez odlaganja doneti odluku o zakonitosti mere i, gde je celishodno, naložiti puštanje lica o kome je reč.

Načelo 9

Lice more da bude pritvoreno u javnoj ustanovi posebno namenjenoj za tu svrhu; u slučajevima u kojima to nije moguće iz praktičnih razloga, tražilac azila ili imigrant mora da bude smešten u prostorije odvojene od onih u kojima su smešteni zatvorenici osuđeni za krivična dela.

Načelo 10

Visokom komesarijatu Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), Međunarodnom komitetu Crvenog krsta (ICRC) i, kada je celishodno, za to odgovarajuće ovlašćenim nevladinim organizacijama, mora da bude dozvoljen pristup mestima za smeštaj pritvorenika.

Kakva prava i obaveze ima lice s priznatim statusom apatrida?

Neka osnovna ljudska prava važe za sva lica, bez obzira na njihov status ili vrstu boravka na teritoriji koju obuhvata određeni pravni sistem. Ona obuhvataju, na primer, zabranu mučenja ili načelo zabrane diskriminacije. Zaista, i samom Konvencijom iz 1954. predviđeno je da će se njene odredbe primenjivati na lica bez državljanstva " ... bez diskriminacije utemeljene na rasi, veri ili zemlji porekla" (član 3.).

Svako lice bez državljanstva dužno je da poštuje zakone i propise zemlje u kojoj se zateklo (član 2.). Pod pretpostavkom da je ova obaveza ispunjena, članom 7. (1) Konvencije utvrđuje se osnovni nivo zaštite na koju lice bez državljanstva ima pravo. U njemu se navodi da će, osim u slučajevima u kojima je Konvencijom izričito predviđeno povoljnije postupanje: " ... država potpisnica dodeliti licu bez državljanstva tretman jednak onom kakav se inače primenjuje prema strancima".

Kada se radi o većini prava nabrojanih u Konvenciji iz 1954., lica bez državljanstva bi trebalo da imaju, u najmanju ruku, jednak pristup pravima i povlasticama koje su garantovane strancima, posebno kada je reč o plaćenom zaposlenju (članovi 17., 18. i 19.), obrazovanju u državnim školama (član 22.), stanovanju (član 21.) i slobodi kretanja (član 26.). Što se tiče ostalih posebnih prava, države potpisnice se podstiču da s licima bez državljanstva, koja zakonito borave na njihovoj teritoriji, postupaju kao što postupaju sa sopstvenim državljanima, posebno kada se radi o slobodnom ispovedanju vere (član 4.), umetničkim pravima i industrijskoj svojini (član 14.), pristupu sudovima (član 16.), socijalnoj pomoći (član 23.) i radnom zakonodavstvu i socijalnoj sigurnosti (član 24.).

Imaju li lica kojima je priznat status apatrida pravo na ličnu i putnu ispravu?

Konvencijom je utvrđeno da će država potpisnica izdati lične dokumente svakom licu bez državljanstva koje se nalazi na njenoj teritoriji, a ne poseduje valjanu putnu

ispravu. U članu 28. se navodi da će država potpisnica licima bez državljanstva koja zakonito borave na njenoj teritoriji izdati putne isprave, osim ukoliko razlozi nacionalne bezbednosti i javnog reda ne zahtevaju drugačije.

Izdavanje isprava ne znači dodeljivanje državljanstva, ne menja lični status pojedinca i ne dodeljuje mu pravo uživanja diplomatske zaštite.

U drugom delu člana 28. pozivaju se države da izdaju putne isprave svakom licu bez državljanstva koja se nalazi na njihovoj teritoriji, čak i onima koji borave nezakonito. Od država se traži da razmotre izdavanje putnih isprava po Konvenciji licima bez državljanstva koja se nalaze na njihovoj teritoriji i nisu u mogućnosti da pribave putne isprave u zemlji svog zakonitog boravišta. Naročita važnost ove odredbe vezana je za činjenicu da mnoga lica bez državljanstva nemaju zemlju zakonitog boravišta. Putne isprave, osim što omogućavaju identifikaciju lica bez državljanstva, tom licu takođe omogućavaju da zatraži odobrenje za ulazak u odgovarajuću državu.

Licima bez državljanstva posedovanje putnih isprava je posebno važno prilikom putovanja u druge države radi studiranja, zaposlenja, zdravstvene zaštite ili preseljenja. Prema Dodatku uz Konvenciju, svaka država potpisnica saglasna je da prizna valjanost putnih isprava koje su izdale druge države potpisnice. UNHCR može da pruži savete tehničke prirode u vezi sa izdavanjem ove vrste dokumenata.

Može li država da protera lice kome je priznat status lica bez državljanstva?

Prema odredbama Konvencije lica bez državljanstva koja zakonito borave u državi ne smeju se proterivati, osim ukoliko to zahtevaju razlozi nacionalne bezbednosti ili javnog reda. Ukoliko ne postoje nedvosmisleni razlozi nacionalne bezbednosti koji zahtevaju suprotno, odluke o proterivanju moraju da budu u skladu s postojećim garancijama zakonitog postupanja. Zato treba da postoje procesne garancije, kako bi se licu bez državljanstva omogućilo da podnese dokaze ili da odgovori na bilo koju optužbu, da ima pravnog zastupnika i pravo na žalbu.

Završnim aktom Konvencije ukazuje se da je načelo zabrane proterivanja ili vraćanja (non-refoulement) opšteprihvaćeno načelo. Non-refoulement, načelo zabrane proterivanja ili vraćanja lica na teritoriji na kojoj bi bilo izloženo riziku progona, izričito je potvrđeno ili objašnjeno u odredbama nekoliko međunarodnih ugovora, uključujući član 33. Konvencije UN o statusu izbeglica iz 1951. član 3. Konvencije UN protiv mučenja i drugog okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i član 7. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, kao i više regionalnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. Budući da je zabrana vraćanja prihvaćena kao načelo međunarodnog prava, autori Konvencije smatrali su da nije neophodno da bude sadržan i u članovima Konvencije kojom se uređuje status de jure apatrida.

Kada je pravosnažna odluka o proterivanju doneta, Konvencija traži od država da

pojedincu na koga se odnosi ostave dovoljno vremena da obezbedi prijem u drugu državu.

Koja vrsta postupka naturalizacije bi trebalo da bude dostupna licu s priznatim statusom apatrida?

Od država potpisnica Konvencije zatraženo je da u najvećoj mogućoj meri olakšaju asimilaciju i naturalizaciju lica bez državljanstva. (Reč "asimilacija" u ovom kontekstu ne znači gubitak posebnog identiteta pojedinca, već njegovu integraciju u ekonomski, socijalni i kulturni život zemlje.) Od njih se posebno traži ulaganje maksimalnih napora kako bi se ubrzali postupci naturalizacije, uključujući i smanjenja taksi i troškova koliko god je to moguće.

Nakon što je Istočni Timor proglasio nezavisnost od Indonezije, svim licima koja su živela u Indoneziji, a poreklom su iz Istočnog Timora, data je mogućnost izbora između zadržavanja indonezijskog državljanstva ili sticanja državljanstva Istočnog Timora, sa kojim bi mogli da ostanu u Indoneziji u svojstvu stranaca s valjanim dozvolama boravka.

Neke zemlje su u zakonodavstvo o državljanstvu uvrstile blaže uslove za odobravanje zakonitog boravka izbeglicama i licima bez državljanstva koja žele da se prijave za naturalizaciju.

Evropska konvencija o državljanstvu (ECN) iz 1997. dodatno razvija ovu preporuku, zahtevajući da nacionalni zakoni sadrže pravila koja će strancima, koji zakonito i trajno borave na njihovoj teritoriji, omogućiti naturalizaciju. Pored toga, ECN ograničava uslove vezane za boravak u zemlji na najviše 10 godina, nakon čega neko lice stiče pravo da podnese zahtev za naturalizaciju. Konvencija takođe podstiče države da razmotre korišćenje ubrzanih postupaka naturalizacije za lica bez državljanstva i lica s priznatim izbegličkim statusom.

Zbog čega je značajan Završni akt Konvencije?

U Završnom aktu Konvencije preporučuje se državama potpisnicama da, jednom kad priznaju razloge zbog kojih se pojedinac odrekao zaštite države svog državljanstva kao valjane, blagonaklono razmotre mogućnost da takvom licu dodele tretman kakav Konvencija dodeljuje licima bez državljanstva. Ova preporuka je doneta u ime de facto apatrida, odnosno lica koja tehnički još uvek imaju državljanstvo, ali pritom nemaju nikakve povlastice koje se u načelu povezuju s državljanstvom, naime nemaju državnu zaštitu.

Kojim su najbolji načini da se zaštite lica bez državljanstva?

Najdelotvorniji način zaštite lica bez državljanstva jeste formulisanje zakona koji one-

mogućavaju da situacija apatridije uopšte i nastane (vidi Poglavlje 3 za kompletnu raspravu o Konvenciji za smanjenje broja slučajeva apatridije iz 1961. i s njom povezanim merama koje države mogu da usvoje da bi smanjile ili uklonile apatridiju.)

Međutim, sve do eliminisanja problema apatridije, lica kojima je taj status priznat moraju biti zaštićena. Pristupanje Konvenciji o pravnom položajulica bez državljanstva iz 1954. i njena primena i usvajanje pratećih propisa, osiguraće poštovanje prava i obaveza lica bez državljanstva.

Kao što je već navedeno, Konvencija iz 1954. ne menja državljanstvo pojedinca niti obavezuje države da prime na svoju teritoriji lica bez državljanstva koje nije izbeglica. **Primena odredaba Konvencije iz 1954. nije zamena za odobravanje državljanstva.** Države bi kroz zakonodavstvo o državljanstvu i praksu trebalo da, kad god je to moguće, olakšaju asimilaciju i naturalizaciju lica bez državljanstva koja se nalaze na njihovoj teritoriji. Ovo rešenje poznato je kao **lokalna integracija**.

Vlade Kirgistanu i Turkmenistanu odobrile su 2005. godine ubrzano sticanje državljanstva brojnim izbeglicama bez državljanstva poreklom iz Tadžikistanu, kako bi im omogućili da u zemlji azila iznova pocnu da grade svoje živote.

U nekim izuzetnim slučajevima, licima bez državljanstva neće biti moguće da u zemlji u kojoj žive regulišu svoj pravni status. **Preseljenje** u treću zemlju stoga bi za njih moglo da bude odgovarajuće rešenje. Kako kriterijumi država za preseljenje obično ne obuhvataju slučajeve apatridije (preseljenje se češće koristi kod izbeglica), Izvršni odbor UNHCR-a nedavno je pozvao države da prošire svoje kriterijume tako da u njih uključe i lica bez državljanstva. U svom Zaključku br. 95 (2003.), Izvršni odbor UNHCR-a:

“Podstiče države da sarađuju s UNHCR-om u vezi s pitanjem načina rešavanja slučajeva apatridije kao i da razmotre mogućnosti da obezbede mesta za preseljenje u slučajevima u kojima situacija lica bez državljanstva ne može da bude rešena u sadašnjoj zemlji domaćinu ili zemlji ranijeg uobičajenog boravišta i zbog toga ostaje nezavidna....”

UNHCR može da ponudi savete i pomoć državama kako u vezi sa integracijom tako i u vezi sa preseljenjem lica bez državljanstva u treće zemlje.

Poglavlje 3

Uklanjanje uzroka apatridije

Različite okolnosti mogu da budu uzrok apatridije. U tekstu koji sledi razmatra se nekoliko osnovnih uzroka apatridije, kao i praktični koraci koje države mogu da preduzmu kako bi se izbegao njihov nastanak, posebno prilikom preispitivanja zakona o državljanstvu.

Tehnički uzroci

Sukob zakona

Problemi mogu da nastanu kada su zakoni o državljanstvu u jednoj državi u sukobu sa zakonima te vrste u drugoj državi, pri čemu je posledica da pojedinac ostaje bez državljanstva obe države. Moguće je da su oba paketa zakona kvalitetno napisana, ali problemi nastaju kada se primenjuju istovremeno. Na primer, država A, u kojoj je lice rođeno, dodeljuje državljanstvo isključivo na osnovu porekla (*jus sanguinis*), ali roditelji tog lica imaju državljanstvo države B. S druge strane, država B dodeljuje državljanstvo isključivo na osnovu mesta rođenja (*jus soli*), ali je lice u ovom konkretnom slučaju rođeno u državi A. Tako to lice postaje lice bez državljanstva.

Da bi se ovi problemi izbegli:

- Kako je utvrđeno Haškom konvencijom iz 1930., svaka država, svojim zakonima određuje ko su njeni državljani. Taj zakon, koji priznaju druge države, mora da bude u skladu s međunarodnim konvencijama, međunarodnim običajima i priznatim pravnim načelima koja se odnose na pitanja državljanstva. Da bi rešile sukobe zakona koji nastaju oko pitanja državljanstva, države bi trebalo da imaju ažuriranu zbirku zakona o državljanstvu i da razumeju njihovu primenu u praksi.
- Konvencija o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. utvrđuje da će, kada su u pitanju lica koja bi inače postala apatridi, državljanstvo dobiti:
 - rođenjem, po sili zakona za osobu rođenu na teritoriji te države;
 - po sili zakona, u utvrđenom uzrastu, za osobu rođenu na teritoriji te države shodno uslovima predviđenim nacionalnim zakonima;
 - po zahtevu, licu rođenom na teritoriji te države (zahtev može da podleže sledećim uslovima: zakonom propisanom periodu u kome zahtev može da bude podnet, preciziranim uslovima vezanim za boravak u zemlji, neosuđivanost za određena krivična dela i/ili da je lice oduvek bilo bez državljanstva);
 - rođenjem, kada je dete rođeno u zakonitom braku, a majka ima državljan-

stvo države u kojoj je dete rođeno;

-poreklom, pod uslovom da lice ne može da stekne državljanstvo države potpisnice Konvencije na čijoj je teritoriji rođeno, zbog razloga vezanih za njegovu starost ili uslove u pogledu dužine boravka (što može da podleže sledećim uslovima: propisani period u kom je moguće podneti zahtev, precizirani uslovi u pogledu dužine boravka u zemlji, i/ili da je lice oduvek bilo bez državljanstva);

-nahočadi pronađenoj na teritoriji države potpisnice;

-rođenjem, po sili zakona, za lice rođeno u nekoj drugoj državi, ukoliko je u trenutku njegovog rođenja jedan od roditelja imao državljanstvo države potpisnice;

-po zahtevu, podnetom na način propisan domaćim zakonima, licu rođenom u nekoj drugoj državi, ako je u trenutku njegovog rođenja jedan od roditelja imao državljanstvo te države potpisnice (zahtev može da podleže sledećim uslovima: zakonom propisanom periodu u kome zahtev može da bude podnet, preciziranim uslovima vezanim za boravak u zemlji, neosudivnosti za krivično delo protiv nacionalne bezbednosti i/ili da je lice oduvek bilo bez državljanstva).

- Većina država u svojim nacionalnim zakonima o državljanstvu spajaju načela jus soli i jus sanguinis da bi se utvrdio početni korpus državljanstva te države, odnosno način na koji se državljanstvo dodeljuje pri rođenju. Države koje ne prihvataju dvojno državljanstvo trebalo bi pojedincu ili njegovim roditeljima da omoguće da u određenom uzrastu mogu da oduberu jedno državljanstvo.

Sukob zakona povezani s odricanjem od državljanstva

Zakoni o državljanstvu pojedinih država dopuštaju pojedincu da se odrekne državljanstva tih država a da prethodno nije stekao, ili dobio garancije da će steći, neko drugo državljanstvo. Ovakva praksa često dovodi do apatridije. Do sukoba zakona, u ovom slučaju, može doći u okolnostima u kojima jedna država ne dozvoljava odricanje od državljanstva ukoliko pojedinac nije prethodno stekao državljanstvo neke druge države, a pritom druga država uključena u ovu situaciju, odbija da dodeli svoje državljanstvo ukoliko se pojedinac nije prethodno odrekao svog prvobitnog državljanstva. Ponekad se od pojedinca može zahtevati odricanje od pretpostavljenog državljanstva neke države pre nego što će mu/joj se dozvoliti da podnese zahtev za državljanstvo države u kojoj prebiva. Usled toga, lice o kome je reč, ostaje bez državljanstva sve do trenutka kada mu se dodeli novo državljanstvo.

Da bi se ovaj problem izbegao:

- Prema Konvencijama iz 1961., gubitak ili odricanje od državljanstva trebalo bi da budu uslovljeni prethodnim posedovanjem nekog drugog državljanstva ili garantija da će drugo državljanstvo biti stečeno. Izuzetak je dopušten u slučaju naturalizovanog lica koje utvrđeni broj godina živi u inostranstvu i koje je, uprkos obaveštenju o formalnostima i vremenskim rokovima, propustilo da izrazi nameru da zadrži svoje državljanstvo. U ovom slučaju naturalizovano lice je lice koje je steklo državljanstvo podnošenjem zahteva državi potpisnici o kojoj je reč, a koja je imala mogućnost da odbije taj zahtev. Do gubitka državljanstva može doći samo na način usklađen sa zakonom i uz pune procesne garancije, poput prava na pravično saslušanje pred sudom ili drugim nezavisnim telom.
- Propisi o državljanstvu trebalo bi da predvide da nijedan državljanin ne može da se odrekne svog državljanstva bez prethodnog sticanja državljanstva neke druge države ili dobijanja formalnih i pisanih garantija od nadležnih državnih organa da će steći državljanstvo druge države.
- Neke države su u propise o državljanstvu unele odredbe koje omogućavaju ponovno sticanje državljanstva licima koja ga izgube ili ne steknu drugo državljanstvo.
- Propisi o državljanstvu u državama koje ne prihvataju dvojno ili višestruko državljanstvo moraju da predvide mogućnost da preduslov da se lice odrekne državljanstva druge države ili ga izgubi pre sticanja ili zadržavanja državljanstva te države bude ukinut kada takvo odricanje ili gubitak nisu mogući. Na primer, od izbeglica se ne može očekivati da se vrate u zemlju porekla ili da se obrate njenim državnim organima da bi se odrekle svog državljanstva.

Dobra praksa: Ukrajina

Više od 200.000 krimskih Tatara deportovano je 1944. godine iz Krima u različite delove Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR), pod optužbom da su saradivali sa okupatorskim nacističkim snagama. Većina ih je deportovana u Sovjetsku Socijalističku Republiku Uzbekistan. Dve decenije kasnije, predsednik Vrhovnog sovjeta SSSR-a objavio je da su optužbe protiv krimskih Tatara bile neosnovane i da Tatari mogu da borave bilo gde na teritoriji SSSR-a, uključujući i Krimsko poluostrvo.

Međutim, Tatari koji su odlučili da se vrate na Krim suočili su se s problemima vezanim za upise u matične knjige, zapošljavanje i pristup zemljištu i stanovanju. Savet ministara SSSR-a usvojio je 1987. godine rezoluciju kojom se repatrijacija krimskih Tatara ograničava na samo osam okruga u unutrašnjosti

poluostrva, sprečavajući na taj način njihov povratak u ranija mesta stanovanja

na plodnijoj i razvijenijoj južnoj obali. Dve godine kasnije, nakon što je Vrhovni sovjet proglasio “nezakonitim i kriminalnim” radnje preduzete kako bi se uskratila prava “narodima izloženim prisilnim deportacijama”, otpočeo je masovni priliv povratnika na Krim.

Nakon raspada SSSR-a u decembru 1991. iznenada su se pojavili složeni politički i pravni problemi vezani za državnu sukcesiju, uključujući pitanja teritorijalnih granica i državljanstva.

Ukrajina, čiji je sastavni deo sada bio i Krim, postala je država sukcesor bivše Sovjetske Socijalističke Republike Ukrajine. Prema prvom zakonu o državljanstvu te zemlje iz 1991., lica koja su bila državljani bivšeg SSSR-a i koja su na dan proglašenja nezavisnosti 24. avgusta 1991. imala stalno prebivalište na teritoriji Ukrajine, uključujući i Krim, postala su automatski (ex lege) ukrajinski državljani, bez obzira na njihovo poreklo, socijalni status, rasu, nacionalnost, pol, obrazovanje, maternji jezik, političko mišljenje ili veru. Jedini razlozi zbog kojih ta lica nisu mogla automatski da steknu ukrajinsko državljanstvo bili su posedovanje državljanstva neke druge države i protivljenje njih samih da postanu ukrajinski državljani. Čak su i oni pojedinci koji su svoje zakonito prebivalište u Ukrajini prijavili u periodu između proglašenja nezavisnosti i stupanja na snagu Zakona o državljanstvu tri meseca kasnije, automatski dobili ukrajinsko državljanstvo. Primenom ovih odredbi ukrajinsko državljanstvo steklo je oko 150.000 krimskih Tatara.

Procenjuje se da je oko 108.000 krimskih Tatara, koji su se vratili u Ukrajinu nakon stupanja na snagu Zakona o državljanstvu u novembru 1991., suočeno s novim problemima vezanim za dobijanje ukrajinskog državljanstva. Njih oko 28.000 koji su ođavili svoje stalno prebivalište u drugim zemljama pre nego što su u njima na snagu stupili propisi o državljanstvu, postali su de jure apatridi. Još 80.000 njih koji su ostali prijavljeni u zemljama njihovog prethodnog prebivališta, u trenutku kada su u tim zemljama na snagu stupili propisi o državljanstvu postali su de jure državljani tih zemalja. Kao rezultat toga, njima nije automatski dodeljeno ukrajinsko državljanstvo. Uprkos tome što im je ponuđeno pristupanje ukrajinskom državljanstvu kroz individualne postupke naturalizacije, većina povratnika koja se nadala sticanju ukrajinskog državljanstva nije mogla da ispuni stroge uslove tih postupaka, u koje su spadali prijavljeni boravak u Ukrajini u trajanju od 5 godina, posedovanje dovoljnog prihoda i znanje ukrajinskog jezika.

UNHCR, Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) i Savet Evrope podstakli su ukrajinsku vladu da usvoji izmene i dopune svog zakona o državljanstvu u cilju rešavanja ovih problema. UNHCR je ponudio obuku i tehničku pomoć ukrajinskoj Službi za pasoše i naturalizaciju i organizovao medijsku kampanju o državljanstvu. Lokalna nevladina udruženja su, pod nadzorom UNHCR-a, pružala pravne savete podnosiocima zahteva za sticanje ukrajinskog

državljanstva i zastupala pojedince u pravnim postupcima pred ukrajinskim državnim organima.

U nastojanju da smanji i na kraju spreči pojavu apatridije, ukrajinski Parlament je, uz konsultacije s UNHCR-om, sedam puta menjao i dopunjavao Zakon o državljanstvu tokom prvih deset godina njegove primene. U maju 1997. iz Zakona su brisane odredbe koje su se odnosile da znanje jezika i prihod kao uslove za državljanstvo, a potomcima ranije deportovanih lica dozvoljeno je da steknu ukrajinsko državljanstvo na osnovu porekla njihovih predaka na teritoriji Krima. Ovakve pozitivne izmene Zakona o državljanstvu omogućile su da oko 28.000 de jure apatrida povratnika konačno steknu ukrajinsko državljanstvo.

Iako je ovim izmenama mnogo urađeno u pravcu rešavanja problema lica bez državljanstva, i dalje su postojale druge prepreke sticanju ukrajinskog državljanstva, poput ustavne zabrane posedovanja dvojnog državljanstva. Tako su, na primer, povratnici koji su postali de jure državljani Uzbekistana pre nego što su se vratili na Krim, morali, da bi mogli da dobiju ukrajinsko državljanstvo, prethodno da budu formalno otpušteni iz uzbekistanskog državljanstva. Međutim, za formalno odricanje od uzbekistanskog državljanstva bilo je potrebno platiti 100 USD, otići u uzbekistansku ambasadu u Kijevu i završiti upravni postupak koji je često trajao više od godinu dana.

UNHCR i OEBS posredovali su da dođe do pregovora između ove dve države, čiji je rezultat bio bilateralni sporazum, usvojen 1998. godine, kojim su pojednostavljeni postupci za promenu državljanstva. Uzbekistan je pristao da se odrekne taksi za odricanje od njihovog državljanstva i dozvolio lokalnim kancelarijama ukrajinskog Ministarstva unutrašnjih poslova, nadležnim za putne isprave, da prikupljaju zahteve za odricanje i da ih prosleđuju uzbekistanskim vlastima. Nadalje, kao odgovor na zabrinutost UNHCR-a, usvojena je administrativna politika kojom je utvrđena obaveza da se dodeljivanje ukrajinskog državljanstva obavi u isto vreme kad i odricanje od uzbekistanskog državljanstva, čime je izbegnuta mogućnost da pojedinac u toku tog procesa ostane bez državljanstva. Tokom trogodišnjeg važenja ovog bilateralnog sporazuma, oko 80.000 povratnika iz Uzbekistana dobilo je ukrajinsko državljanstvo. Ukrajina je kasnije zaključila slične bilateralne sporazume i s Belorusijom (1999.), Kazahstanom (2000.), Tadžikistanom (2001.) i Republikom Kirgistan (2003.).

U januaru 2001. ukrajinski Parlament je usvojio novi Zakon o državljanstvu, koji je otišao još korak dalje u sprečavanju apatridije. Između ostalog, ovaj Zakon, koji je menjan 2005. godine, ostavlja licima koja su podnela zahteve za državljanstvo rok od godinu dana od sticanja ukrajinskog državljanstva da se odreknu svog drugog državljanstva i ukida uslov vezan za formalno odricanje, ukoliko takse koje treba platiti za to prelaze iznos minimalne mesečne plate u Ukrajini.

Zakoni i prakse koji posebno pogađaju decu

Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Konvencijom o pravima deteta (CRC) utvrđuje se da sva deca, bez obzira na to gde su rođena, treba odmah po rođenju da budu upisana u matičnu knjigu rođenih. Sva deca imaju pravo da steknu državljanstvo. Državljanstvo deteta biće određeno prema zakonima države o kojoj je reč, a u svim državama je potrebno da se zna gde je dete rođeno i od kojih roditelja. Bez dokaza o detetovom rođenju, odnosno bez valjanog upisa rođenja deteta u matičnu knjigu rođenih, detetu je gotovo nemoguće da uspostavi svoj identitet i tako stekne državljanstvo.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- Države treba da obezbede nadležnim lokalnim organima neophodne resurse kako bi se osiguralo da se upisi u matične knjige rođenih sprovode na sistematičan načinu skladu sa članom 7. CRC-a i članom 24. ICCPR-a. Ukoliko se to pokaže kao neophodno, potrebno je zatražiti podršku međunarodne zajednice, naročito preko UNICEF-a.
- Prilikom prijave rođenja deteta države bi trebalo da prepoznaju slučajeve spornog državljanstva i da detetu koje bi inače bilo bez državljanstva dodelile državljanstvo. Države bi, posle pristupanja Konvenciji o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961., u svoja nacionalna zakonodavstva trebalo da ugrade bitne odredbe ove Konvencije. Te odredbe treba da budu ugrađene u nacionalno zakonodavstvo i onih država koje nisu pristupile Konvenciji iz 1961.
- Propisi o državljanstvu treba da sadržavaju odredbe o sticanju državljanstva države u kojoj je dete rođeno. Time bi se sprečila pojava apatridije u slučajevima u kojima je napravljena greška prilikom utvrđivanja državljanstva deteta na rođenju.
- Vanbračna deca treba, u meri u kojoj je to moguće, da imaju jednak pristup državljanstvu na rođenju kao i deca rođena u braku, u skladu sa nacionalnim zakonima. U mnogim zemljama ženama nije dozvoljeno da prenesu svoje državljanstvo na decu, čak i kada je dete rođeno u zemlji majčinog državljanstva, a detetov otac nema državljanstvo. U tim slučajevima deca su apatridi.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- Prema Konvenciji o državljanstvu udate žene iz 1957. i Konvenciji o otklanjanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979., žene treba da imaju jednaka prava kao i muškarci kada je reč o državljanstvu njihove dece. Primenom ovih načela izbegla bi se kako diskriminacija žena, tako i mogućnost da dete nasledi status apatrida od oca, ako je on lice bez državljanstva.

- Države treba da unesu u svoje nacionalne zakone o državljanstvu odredbe o zabrani diskriminacije na osnovu pola.

Siročad i napuštena deca često nemaju nikakvu potvrdu o svojoj nacionalnosti. Vanbračna deca takođe mogu da budu onemogućena da steknu državljanstvo.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- Nahočadi pronađenoj na teritoriji određene države treba dodeliti državljanstvo te države. Ovo načelo sadržano je u propisima o državljanstvu mnogih zemalja, kao i u međunarodnim instrumentima koji se odnose na državljanstvo.
- Prilikom utvrđivanja detetovog državljanstva potrebno je uvek voditi računa pre svega o najboljem interesu deteta.

Prakse u nekim državama u oblasti usvajanja takođe mogu da dovedu do apatridije, ako deca, na primer, ne mogu da steknu državljanstvo usvojitelja.

Da bi se izbegli ovi problemi:

- Države treba da ugrade u svoje propise odredbe kojima će se osigurati da usvojenja izvršena u inostranstvu u skladu s međunarodnim pravom budu priznata u nacionalnom pravu. Evropska konvencija o usvajanju dece iz 1967. podstiče države da olakšaju dodeljivanje državljanstva usvojenoj deci svojih državljana.

Upravne prakse

Postoje brojna administrativna i procesna pitanja vezana za sticanje, povraćaj i gubitak državljanstva. Čak i u slučajevima u kojima pojedinac ispunjava uslove za sticanje državljanstva, pa i onda kada je njegov zahtev za državljanstvo bio uspešan, previsoki iznosi administrativnih taksi, rokovi koji se ne mogu ispuniti i/ili nemogućnost pribavljanja traženih dokumenata jer se oni nalaze u posedu države bivšeg državljanstva mogu sprečiti pojedinca da stekne državljanstvo.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- Zahtevi koji se odnose na sticanje, zadržavanje, gubitak, obnovu ili potvrdu državljanstva, treba da budu obrađeni u razumnom vremenskom roku.
- Za upis automatskog (ex lege) sticanja ili gubitka državljanstva, uključujući i situacije državne sukcesije, od lica sa stalnim i zakonitim boravištem, ne bi trebalo zahtevati pisane izjave pod zakletvom, mada se državama načelno

savetuje da čuvaju pisane evidencije svih odluka o državljanstvu.

- Takse za sticanje, zadržavanje, gubitak, obnovu ili potvrdu državljanstva i sve s tim povezane postupke administrativnog i sudskog preispitivanja moraju da budu razumne.

Zakoni i prakse koji posebno pogađaju žene

U nekim državama dolazi do automatske promene ženinog statusa u pogledu državljanstva u trenutku udaje za osobu koja nije državljanin te države. Ukoliko u tom slučaju ne primi automatski državljanstvo svog supruga ili ukoliko njen suprug nema državljanstvo, žena može da postane apatrid.

To može da se dogodi čak i ukoliko žena primi državljanstvo svog supruga, ali njihov brak prestane i ona izgubi državljanstvo stečeno brakom, a njeno izvorno državljanstvo joj se ne vraća automatski.

Da bi se izbegli ovi problemi:

- Konvencija o državljanstvu udate žene iz 1957. i Konvencija o otklanjanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. traže da ženama budu data jednaka prava kao i muškarcima kada je reč o sticanju, promeni ili zadržavanju državljanstva. U skladu sa načelima sadržanim u ovim konvencijama, status suprugovog državljanstva ne bi trebalo da dovodi do automatske promene ženinog državljanstva, odnosno da je učini apatridom, ili obaveznom da stekne državljanstvo supruga.
- Države u kojima žene nemaju jednaka prava kao muškarc i udajom mogu automatski izgubiti državljanstvo ili u kojima se žene u trenutku udaje moraju odreći svog ranijeg državljanstva, trebalo bi da u svoje nacionalne propise o državljanstvu ugrade odredbe koje omogućavaju ženama čiji je brak prestao da automatski, jedno stavnim izjavljivanjem volje, ponovo steknu svoje ranije državljanstvo.

Automatski gubitak državljanstva

U nekim zemljama dolazi do automatskog oduzimanja državljanstva osobi koja je napustila zemlju ili boravi u inostranstvu. Ovakvo oduzimanje državljanstva, do kojeg može da dođe i samo nekoliko meseci posle odlaska iz zemlje, često je vezano za nepravilnim administrativnim praksama, koje dovode do toga da lice o kome je reč nije upoznato s tim da rizikuje da izgubi državljanstvo ukoliko se uredno ne registruje kod nadležnih državnih organa. Ako je reč o pojedincu koji je državljanstvo stekao naturalizacijom, a ne rođenjem u toj državi ili poreklom, ni uredna registracija može da ne bude dovoljna garancija da neće doći do oduzimanja državljanstva. Apatridija je često direktna posledica ovakvih praksi.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- U članu 7.(3) Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije navodi se da lice neće izgubiti svoje državljanstvo, i tako postati apatrid, zbog napuštanja zemlje, boravka u inostranstvu, propusta da se registruje ili bilo kog sličnog razloga. Konvencija sadrži i izuzetak od ovog načela koja se odnosi na naturalizovane državljane koji borave u inostranstvu više od sedam uzastopnih godina. Ta lica moraju da nadležnom organu izraze želju da zadrže svoje državljanstvo. Države stoga treba da na odgovarajući način, putem svojih konzularnih službi, obaveste svoje naturalizovane državljane o ovoj politici, kako unutar državnih granica, tako i u inostranstvu.
- Noviji instrumenti, poput Evropske konvencije o državljanstvu, ne dopuštaju državama da lice liše državljanstva zato što stalno boravi u inostranstvu, ukoliko bi lice u tom slučaju postalo apatrid.

Uzroci povezani s državnom sukcesijom

Transfer teritorije ili suvereniteta

Iako se posebni međunarodni instrumenti i načela samo delimično bave njima, transferi teritorije ili suvereniteta su odavno uzrok apatridije. Nacionalno zakonodavstvo i praksa će se neminovno menjati u zemlji koja prolazi kroz duboke teritorijalne promene ili promene suvereniteta, kao na primer, u slučaju kada država stekne nezavisnost od neke kolonijalne sile, ili nakon raspada države, ako nova država ili države postanu pravni sledbenici države koja se raspala, ili, ako se država koja je neko vreme bila podeljena ponovo uspostavi. Bilo koji od ovih događaja može da pokrene usvajanje novih zakona ili uredbi o državljanstvu, i/ili novih upravnih postupaka. Pojedinaac u ovakvim situacijama može da postane apatrid ako ne uspe da stekne državljanstvo pod uslovima propisanim novim zakonima/uredbama ili prema novim administrativnom postupcima, ili ako mu se državljanstvo uskrati zbog novog tumačenja dotadašnjih zakona i praksi.

Da bi se izbegli ovi problemi:

- Članom 10. Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. utvrđuje se da države potpisnice treba da se staraju da ne dođe do apatridije kao rezultata transfera teritorije. Države bi trebalo da potpišu bilateralne ili multilateralne ugovore koji će sadržavati odredbe kojima će se osigurati da zbog takvog transfera ne dođe do apatridije. U slučajevima u kojima takav ugovor nije potpisan, ta država (države) treba da daju državljanstvo onim licima koja bi inače postala apatridi.
- U praksi se stanovništvo načelno vezuje za teritorije; međutim, neki međunarodni ugovori, ustavne odredbe i propisi o državljanstvu nude i mogućnost da se izabere državljanstvo neke od država sukcesora.

- Ugovori o sukcesiji mogu takođe da sadržavaju odredbe o tome kako raspad ili razdvajanje država mogu da utiču na državljanstvo.
- Reagujući na potrebu kodifikovanja i razvijanja međunarodnog prava vezanog za pitanja državljanstva u okolnostima državne sukcesije, Komisijaza međunarodno pravo (ILC) Ujedinjenih nacija pripremila je nacrt članova na tu temu, koji su sadržani u Dodatku uz Rezoluciju Generalne skupštine UN-a br. 55/153 iz 2001. U nacrtu članova navodi se da:

-sve države, na koje se to odnosi, treba da preduzmu odgovarajuće mere da lica koja su na dan državne sukcesije imala državljanstvo države prethodnice ne postanu lica bez državljanstva zbog sukcesije do koje je došlo;

- pretpostavlja se da će lica za koje je utvrđeno da je imalo boravište na teritoriji koja je predmet sukcesije na dan sukcesije steći državljanstvo države sukcesora;

-država sukcesor ne bi trebalo da nameće svoje državljanstvo licima koja su imala boravište u drugoj državi protiv volje tih lica, osim ukoliko bi u suprotnom ostala bez državljanstva;

-u svim slučajevima u kojima se radi o licima koja ispunjavaju uslove za sticanje državljanstva dve ili više država, države o kojima je reč treba da uzmu u obzir volju tih lica. Svaka od tih država će u takvom slučaju dati licima koja imaju odgovarajuće veze s tom državom pravo da se opredele za njeno državljanstvo, ukoliko bi u suprotnom ostale bez državljanstva;

-države o kojima je reč neće diskriminacijom po bilo kom osnovu uskratiti licima o kojima se radi pravo da zadrže ili steknu državljanstvo, kao ni pravo da se opredele za državljanstvo između više državljanstava.

- Evropska konvencija o državljanstvu i Konvencija o izbegavanju apatridije u vezi sa državnom sukcesijom sadrže odredbe koje postoje u Konvenciji iz 1961. i mnoga od načela sadržanih u nacrtu članova koji je izradio ILC. Celo jedno poglavlje Evropske konvencije posvećeno je državnoj sukcesiji i državljanstvu, ističući četiri osnovna načela:

-stvarnu i efektivnu vezu lica s državom;

- boravište lica u trenutku državne sukcesije;

-želju lica; i

-teritorijalno poreklo lica.

Pored toga, Evropska konvencija o državljanstvu navodi da lica koja nemaju državljanstvo države prethodnice, a imaju boravište na teritoriji nad kojom se suverenitet prenosi na državu sukcesora, a koja nisu stekla državljanstvo te države, treba da imaju pravo da ostanu u njoj i da uživaju ista socijalna i ekonomska prava kao i državljani države sukcesora.

- U Konvenciji o izbegavanju apatridije u vezi sa državnim sukcesijom done ta su posebna pravila o dokazima (član 8.) koja se odnose na državljanstvo u slučajevi ma državne sukcesije:

“Država sukcesor neće insistirati na svojim uobičajenim zahtevima u vezi sa podnošenjem dokaza koji su neophodni za dodeljivanje državljanstva te države kada su u pitanju lica koja su, ili bi, zbog državne sukcesije, ostala bez državljanstva kao i u slučajevima u kojima nije razumno očekivati da ta lica ispune uobičajene zahteve te vrste.

Država sukcesor neće zahtevati podnošenje dokaza o tome da neko drugo državljanstvo nije stečeno pre nego što dodeli svoje državljanstvo licima koja su u trenutku državne sukcesije imala boravište na njenoj teritoriji i koja su, ili bi, zbog državne sukcesije ostala bez državljanstva.“

Stav 1 člana 8. govori o okolnostima u kojima je licu nemoguće ili izuzetno teško da ispuni uobičajene zahteve u pogledu dokaza potrebnih da bi se zadovoljili uslovi za sticanje državljanstva. U nekim slučajevima lice možda ne može da obezbedi sve potrebne dokumente kojima će dokazati svoje poreklo, na primer, ukoliko je uništena arhiva matičnih knjiga. Pribavljanje dokumenta kojim se dokazuje mesto boravišta može da bude nemoguće licima koja nemaju prijavu boravka. Ova odredba odnosi se i na okolnosti u kojima bi lice moglo da pribavi dokaz, ali bi to od njega bilo nerazumno tražiti, na primer, ukoliko bi pribavljanje takvog dokaza dovelo u opasnost njegov život ili zdravlje. Okolnosti koje otežavaju pribavljanje dokaza nisu uvek direktno povezane s događajem državne sukcesije. Moguće je da su te okolnosti posledice događaja nastalog pre ili posle sukcesije u kome su, na primer, matične knjige uništene za vreme režima države prethodnice ili određenom delu stanovništva nisu izdati bitni dokumenti. U svim tim slučajevima visoka verovatnoća dokaza i/ili nezavisno svedočenje biće dovoljni za ispunjenje uslova za sticanje državljanstva države sukcesora.

Stav 2 člana 8. bitan je samo u slučajevima u kojima je došlo do nestanka države prethodnice, a sva lica koja su imala državljanstvo te države automatski su ga izgubila zbog raspada države. Ukoliko nova država sukcesor spreči ili smanji broj višestrukih državljanstava, moguće je da država od pojedinaca zatraži dokaz da nije stekao državljanstvo neke druge države ili da je bez državljanstva. Licu je često nemoguće da ispuni zahtev koji se

odnosi na dokaz o tome da ne poseduje državljanstvo neke druge države ili da je bez državljanstva, pošto to zavisi od saradnje sa drugim državama. U slučajevima u kojima postoji rizik da bi pojedinac zbog državne sukcesije mogao da ostane bez državljanstva, država sukcesor ne bi trebalo da od tog pojedinca, pre nego što mu/joj dodeli svoje državljanstvo, zahteva dokaz o neposedovanju državljanstva neke druge države ili o pravnom položajulica bez državljanstva. Ovo pravilo zasniva se na preovlađujućem stavu da je sprečavanje apatridije prvenstveni interes međunarodne zajednice, dok je pitanje prihvatanja ili odbijanja višestrukog državljanstva predmet odlučivanja svake pojedine države.

Ove odredbe ne sprečavaju državu koja želi da smanji broj višestrukih državljanstava na svojoj teritoriji, da saraduje s drugim državama i razmenjuje informacije o sticanju i gubitku državljanstva. Višestruka državljanstva mogu da se suzbijaju primenom odredbe o nepriznavanju državljanstva druge države, koja je sadržana u Haškoj konvenciji o određenim pitanjima vezanim za sukob zakona o državljanstvu iz 1930. i primenom člana 7.1. Evropske konvencije, kojim se utvrđuje mogućnost automatskog gubitka državljanstva kada lice dobrovoljno stekne neko drugo državljanstvo. Država takođe može da zatraži od pojedinca o kome je reč pisanu izjavu u kojoj navodi da ne poseduje niti će posedovati drugo državljanstvo. Time se državi omogućava da naknadno poništi odluku o dodeljivanju svog državljanstva ako ili kada se ispostavi da je lice dalo lažnu izjavu.

Dobre prakse: Češka Republika

Kada je 1. januara 1993. došlo do službenog raspada bivše Čehoslovačke, obe države sukcesori – Češka Republika i Republika Slovačka – usvojile su nove zakone o državljanstvu kojima su definisani osnovni korpusi državljana svake od tih zemalja i proces u kome lica mogu da steknu državljanstvo tih država. Međutim, oba paketa zakona zasnivala su se na čehoslovačkim zakonima o državljanstvu napisanim 1969., pa stoga ni jedan nije bio primenljiv u novonastaloj realnosti.

Prema domaćim zakonima o državljanstvu obe novonastale države, lica koja su rođena pre 1954., to jest, lica koja su u trenutku kada je Socijalistička Republika Čehoslovačka postala federacija, koja se sastojala od dve republike, imala 15 ili više godina, bila su državljani tih država ukoliko su bila rođena na teritorijama tih država (jus soli). Lica rođena posle 1954. smatrala su se državljanima tih država ili na osnovu načela jus soli (lica čiji su roditelji imali mešovito češko/slovačko državljanstvo obično su sticala državljanstvo na osnovu mesta rođenja) ili preko državljanstva svojih roditelja (jus sanguinis), i to u slučajevima u kojima su oba

roditelja imala isto državljanstvo. To je imalo za posledicu da je brojnim licima, koja su ceo život živela u Češkoj Republici, dodeljeno slovačko državljanstvo i obrnuto. Većina pripadnika romske nacionalne manjine koji su živeli u Češkoj Republici zatekla se u ovoj pravnoj praznini, pošto je većina njih rođena na slovačkoj teritoriji ili su bili potomci predaka rođenih u Slovačkoj.

Dok su novi slovački propisi o državljanstvu dali neograničeno pravo na sticanje državljanstva svim bivšim državljanima Čehoslovačke, novi Zakon o državljanstvu Češke Republike uveo je stroge uslove za dobijanje češkog državljanstva. Da bi stekao češko državljanstvo, pojedinac je:

- morao da ima prijavljeno neprekinuto prebivalište na teritoriji Češke Republike najmanje dve godine pre raspada federacije;
- morao da bude izuzet iz slovačkog državljanstva; i
- nije smeo da bude osuđen za namerno počinjen zločin u prethodnih pet godina.

Sredinom devedesetih, češka i slovačka vlada obratile su se UNHCR-u s molbom za pomoć pri rešavanju hiljada slučajeva apatridije koji su se pojavili kao posledica sukoba zakona. UNHCR je u ovaj region poslao dve tima radi utvrđivanja činjenica i obavio je konsultacije s vladama ove dve države o njihovim zakonima o državljanstvu.

Uz pomoć UNHCR-a 1996. osnovan je Savetodavni centar za pitanja državljanstva sa sedištem u Pragu. Centar pruža pravne i socijalne savete bivšim državljanima Čehoslovačke koji su ostali bez državljanstva iako možda imaju dugogodišnje i stvarne veze s Češkom Republikom. U toku jedne godine, oko 6.000 lica, uključujući skoro 900 dece koja su bila u hraniteljskim porodicama, više od 3.500 lica zatvorenih u češkim zatvorima, i više od 2.000 drugih lica za koje nije bilo moguće utvrditi državljanstvo ili koja nisu mogli da ostvare pravo na državljanstvo, dobilo je pomoć ovog Centra.

Sledeći savete UNHCR-a i Saveta Evrope, češka vlada otpočela je s ublažavanjem ograničenja za sticanje državljanstva. U aprilu 1996. češki parlament usvojio je izmenu Zakona o državljanstvu kojom je Ministarstvu unutrašnjih poslova dato diskreciono pravo da odustane od zahteva koji se odnosio na potvrdu o neosuđivanosti u slučajevima u kojima lica koja traže češko državljanstvo jesu, ili su bila, slovački državljani koji bez prekida borave u Češkoj Republici i o tome poseduju službeni dokaz.

Potom je češki parlament 1999. usvojio još jednu izmenu Zakona o državljanstvu, kojom je dozvoljeno sticanje državljanstva Češke Republike državljanima

bivše Čehoslovačke koji su imali prebivalište na teritoriji koja je postala Češka Republika, ali koji nisu imali formalnu dozvolu boravka. Prema ovoj izmeni tim je licima bilo omogućeno da dokažu boravak ugovorima o radu i/ili ugovorima o stanovanju i/ili uz pomoć svedoka. Ni od njih nije traženo da dostave potvrdu o neosuđivanosti. Postepeno, zajedničkim naporima UNHCR-a, nevladinih organizacija i čeških vlasti, odobren je neograničen pristup češkom državljanstvu onim bivšim državljanima Čehoslovačke koji su od raspada federacije imali prebivalište u Češkoj Republici.

Uzroci povezani s diskriminacijom ili samovoljnim lišavanjem državljanstva

Diskriminacija

Jedno od glavnih ograničenja diskrecionog prava države da dodeli ili liši nekog prava na državljanstvo jeste zabrana rasne diskriminacije. To načelo je sadržano u Konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i u mnogim drugim instrumentima. Komitet Ujedinjenih nacija za ukidanje rasne diskriminacije je u svojoj opštoj Preporuci o diskriminaciji nedržavljana od 1 oktobra 2004. utvrdio da: " ... uskraćivanje državljanstva na osnovu rase, boje kože, porekla ili nacionalnog ili etničkog porekla predstavlja povredu obaveza država da osiguraju uživanje prava na državljanstvo bez ikakve diskriminacije."

Međutim, postoje slučajevi u kojima pojedinac ne može da stekne državljanstvo određene države uprkos postojanju čvrstih veza s njom, veza koje bi u slučaju neke druge osobe bile dovoljne za pokretanje postupka dodeljivanja državljanstva. Diskriminacija na osnovu rase, boje kože, etničke pripadnosti, vere, pola, političkog mišljenja ili drugih razloga može da bude ili otvorena, ili do nje može da dođe nenamerno, kroz formulaciju zakona ili njihovu primenu. Za zakone se može reći da su diskriminatorni ukoliko su pisani jezikom predrasuda ili ukoliko je diskriminacija rezultat njihove primene.

Da bi se izbegao ovaj problem:

- Potrebno je osigurati da načelo zabrane diskriminacije po pitanju državljanstva bude ugrađeno u ustav i zakone o državljanstvu, kao i da se kroz upravne i sudske odluke primenjuje u praksi.
- Države su obavezne da usvoje sve celishodne mere, kako interno tako i u saradnji s drugim državama, da bi se osiguralo da svako dete u trenutku rođenja ima državljanstvo. Dakle, deca rođena u braku, vanbračna deca i deca čiji roditelji nemaju državljanstvo imaju jednako pravo na državljanstvo prema međunarodnom pravu.
- Konvencija o državljanstvu udatih žena iz 1957. i Konvencija o uklanjanju

svih oblika diskriminacije žena iz 1979. zahtevaju da se ženama daju jednaka prava kao i muškarcima kada je reč o sticanju, promeni ili zadržavanju državljanstva. Prema načelima sadržanim u ovim Konvencijama, status supruge u pogledu državljanstva ne sme automatski da utiče na promenu ili gubitak državljanstva supruge, odnosno, ne sme da je učini obaveznom da stekne suprugovo državljanstvo.

Oduzimanje i uskraćivanje državljanstva

Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima utvrđuje se da niko ne sme da bude samovoljno lišen svog državljanstva. Konvencija iz 1961. i Evropska konvencija o državljanstvu iz 1997. strogo ograničavaju mogućnosti države da pokrene postupak oduzimanja državljanstva. Svaki gubitak državljanstva mora biti praćen punim procesnim garancijama i ne sme da ima apatridiju za posledicu.

Do gubitka državljanstva dolazi onda kada država liši pojedinca državljanstva, obično zbog toga što ta država primenjuje diskriminatorne prakse. Ono što zatim obično sledi jeste proterivanje pojedinca.

Da bi se ovi problemi izbegli:

- Osnovno načelo međunarodnog prava jeste da niko ne sme da bude lišen državljanstva ukoliko bi na taj način postao apatrid.
- Konvencija o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. utvrđuje izuzetke od ovog načela u sledećim slučajevima:
 - ukoliko je državljanstvo stečeno lažnim izjavama ili prevarom;
 - ukoliko je gubitak državljanstva uzrokovan boravkom u inostranstvu (vidi gore);
 - zbog postupaka u suprotnosti s obavezom odanosti, bilo povredom izričite zabrane pružanja usluga drugoj državi, bilo ličnim ponašanjem kojim se ozbiljno ugrožavaju ključni državni interesi (ali samo ukoliko su zakonom određeni u trenutku potpisivanja Konvencije); ili
 - zbog zakletve ili formalne izjave o pripadnosti drugoj državi ili o odbijanju odanosti državi (samo ukoliko je navedeno u zakonu u trenutku potpisivanja Konvencije).

Državi potpisnici Konvencije iz 1961. dopušteno je da pojedinca liši svog državljanstva na osnovu navedenih razloga samo ukoliko su bili konkretno navedeni u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja Konvenciji i ukoliko je to u skladu sa zakonom i uz pune procesne garancije, poput prava na

pravično saslušanje. Država ugovornica ne sme da liši državljanstva pojedinca ili grupu pojedinaca iz rasnih, etničkih, verskih ili političkih razloga.

- Evropska konvencija o državljanstvu iz 1997. dodatno ograničava mogućnost države da pojedinca liši državljanstva ukoliko bi to dovelo do apatridije. Prema toj Konvenciji, lišavanje lica državljanstva opravdano je isključivo u slučajevima u kojima je državljanstvo stečeno prevarom ili na temelju lažnih činjenica. Međutim, ukoliko lišenje lica državljanstva ne dovodi ujedno i do apatridije, država je može da liši lice svog državljanstva zbog:

- dobrovoljnog sticanja drugog državljanstva;

- dobrovoljnog služenja vojnog roka u stranoj vojsci;

- ponašanja kojim se ozbiljno ugrožavaju vitalni državni interesi;

- nepostojanja stvarne veze između države i pojedinca s boravištem u inostranstvu;

- neispunjenja preduslova utvrđenih nacionalnim zakonodavstvom za automatsko sticanje državljanstva (primenljivo isključivo na maloletnike); ili

- kada usvojeno dete stekne ili poseduje strano državljanstvo jednog ili oba usvojitelja.

Osnovne odredbe Konvencije Ujedinjenih nacija o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.

O dodeljivanju državljanstva (članovi 1., 2., 3. i 4.)

Državljanstvo se dodeljuje licima koja na osnovu rođenja ili porekla imaju stvarnu vezu s državom, a koja bi u suprotnom postala apatridi. Državljanstvo se dodeljuje:

- u trenutku rođenja, po sili zakona, na lice rođeno na teritoriji države;
- po sili zakona, u zakonom utvrđenom uzrastu, licu rođenom na teritoriji države, ukoliko ispunjava uslove utvrđene nacionalnim zakonom;
- po podnošenju zahteva, licu rođenom na teritoriji države (zahtev može da podleže jednom ili više od sledećih uslova: utvrđenom roku u kojem zahtev može da se podnese, utvrđenim uslovima u pogledu boravka, neosuđivanosti za krivična dela određene prirode i/ili činjenici da je lice oduvek bez državljanstva);
- u trenutku rođenja, detetu rođenom u braku čija majka ima državljanstvo države u kojoj je dete rođeno;

- na osnovu porekla, ukoliko pojedincu nije moguće da stekne državljanstvo države potpisnice na čijoj je teritoriji rođen, zbog godina starosti ili neispunjavanja uslova vezanim za boravak (ovo može da podleže jednom ili više od sledećih uslova: utvrđenom roku u kojem zahtev može da se podnese, utvrđenim uslovima u pogledu boravka, i/ili činjenici da je lice oduvek bez državljanstva);
- nahočadi pronađenoj na teritoriji države potpisnice;
- po sili zakona, u trenutku rođenja, licu rođenom negde drugde, ukoliko je u tre nutku rođenja tog lica jedan od roditelja imao državljanstvo države potpisnice;
- na osnovu zahteva podnetog u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, licu rođenom negde drugde, ukoliko je u trenutku rođenja tog lica jedan od roditelja imao državljanstvo države potpisnice (zahtev može da podleže jednom ili više od sledećih uslova: utvrđenom roku u kojem zahtev može da se podnese, utvrđenim uslovima u pogledu boravka, neosuđivanosti za krivična dela protiv nacionalne bezbednosti i/ili činjenici da je lice oduvek bez državljanstva).

O gubitku ili odricanju od državljanstva (članovi 5., 6. i 7.)

Gubitak ili odricanje od državljanstva treba da budu uslovljeni prethodnim posedovanjem ili garantovanim sticanjem drugog državljanstva. Izuzetak može biti načinjen ukoliko je reč o naturalizovanim licima koja žive u inostranstvu određeni broj godina i koja su, uprkos obaveštenju o formalnostima i rokovima, propustila da izraze nameru da zadrže državljanstvo. Naturalizovano lice u ovom slučaju jeste lice koje je državljanstvo steklo na osnovu zahteva podnetog u jednoj od država potpisnica, koja je mogla da odbije navedeni zahtev. Do gubitka državljanstva može da dođe samo na zakonom utvrđen način i uz pune procesne garancije, poput prava na pravično saslušanje pred sudom ili drugim nezavisnim telom.

O oduzimanju državljanstva (članovi 8. i 9.)

Nikome ne bi smeo da bude lišen državljanstva ukoliko bi zbog toga postao apatrid, osim ako je:

- državljanstvo stečeno na temelju lažnih činjenica ili prevarom;
- pojedinac izvršio radnju suprotnu dužnosti odanosti, bilo čineći nešto što je i zričito zabranjeno, bilo ličnim ponašanjem kojim se ozbiljno ugrožavaju vitalni državni interesi;
- pojedinac položio zakletvu ili dao formalnu izjavu kojom se obavezao na odanost drugoj državi ili se odrekao odanosti državi ugovornici;
- naturalizovani državljanin, koji je izgubio stvarnu vezu s državom ugovorni

com te, uprkos obaveštenju, nije iskazao nameru da zadrži državljanstvo.

Država ugovornica može zbog ovih razloga da pojedinca liši državljanstva samo ako su ti razlozi bili konkretno navedeni u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja Konvenciji i ukoliko to učini u skladu sa zakonom i uz pune procesne garancije, poput prava na pravično saslušanje. Državi ugovornici nije dopušteno da bilo koje lice ili grupu lica liši državljanstva iz rasnih, etničkih, verskih ili političkih razloga.

O transferu teritorija (član 10.)

Ugovorima se obezbeđuje da u slučajevima transfera teritorije ne dođe do apatridije. Ukoliko takav ugovor nije potpisan, te države(a) će dati svoje državljanstvo onima koji bi u suprotnom, zbog transfera ili sticanja teritorije, ostali bez državljanstva.

O međunarodnoj agenciji (član 11.)

Konvencijom se traži da se u okviru Ujedinjenih nacija uspostavi telo kojem bi pojedinac, koji zahteva povlastice garantovane Konvencijom, mogao da podnese zahtev na razmatranje i koje bi mu pomoglo prilikom iznošenja tog zahteva nadležnim državnim organima. Generalna skupština je od UNHCR-a zatražila da vrši tu funkciju.

O rešavanju sporova (član 14.)

Svi mogući sporovi između država ugovornica oko tumačenja ili primene Konvencije koji nisu rešeni na drugi način biće podneti Međunarodnom sudu pravde na zahtev bilo koje stranke u sporu.

Završni akt

Završni akt sadrži preporuku da se sa licima koja su de facto apatridi postupa kao s de jure apatridima, u meri u kojoj je to moguće, kako bi im se omogućilo sticanje efektivnog državljanstva.

Poglavlje 4

Uloga UNHCR-a

UNHCR se bavi pitanjem apatridije i licima bez državljanstva od početka svog delovanja 1950. godine. Kao organizacija, UNHCR ima mandat Ujedinjenih nacija da zaštiti izbeglice i pruži im pomoć pri pronalaženju rešenja za njihovu tešku situaciju. Velik broj izbeglica kojima je tokom svih ovih godina organizacija pružila pomoć bili su ujedno i bez državljanstva. Zaista, tokom poslednjih nekoliko decenija ustanovljena je veza između gubitka ili lišavanja državne zaštite i gubitka, odnosno lišavanja državljanstva. Takođe, opšteprihvaćena je činjenica da posedovanje efektivnog državljanstva i mogućnost ostvarivanja prava koja proizilaze iz njega, pomažu u sprečavanju neželjenog i prinudnog raseljavanja lica.

Kako se UNHCR uključio u rešavanje pitanja apatridije?

Tokom godina, uporedo s rastom organizacije, proširivana je i uloga UNHCR-a u pomaganju da se smanji broj lica bez državljanstva, kao i njegova uloga u pružanju pomoći licima bez državljanstva. Mandat UNHCR-a za rad u oblasti apatridije utvrđen je međunarodnim ugovorom, rezolucijama Generalne skupštine Ujedinjenih nacija i preporukama Izvršnog odbora (ExCom) Programa visokog komesara UN-a za izbeglice, koji je sopstveni savetodavni organ UNHCR-a.

Propisi ne predviđaju stvaranje nadzornog tela koje bi bilo zaduženo da osigura pravilnu primenu Konvencije o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. Međutim, članom 11. Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. traži se formiranje "tela kojem bi lice koje zahteva određena prava garantovana Konvencijom moglo da podnese svoj zahtev na razmatranje i koje bi takvom licu pružilo pomoć prilikom podnošenja zahteva nadležnom telu". Kada je Konvencija 1975. stupila na snagu, Generalna skupština Ujedinjenih nacija zatražila je od UNHCR-a da preuzme tu ulogu, a rezolucijama koje su potom usledile precizno su definisane nadležnosti Organizacije.

Izvršni odbor Programa visokog komesara usvojio je 1995. sveobuhvatni skup smernica vezanih za problem apatridije: Zaključak o sprečavanju i smanjenju broja lica bez državljanstva i zaštiti lica bez državljanstva (Zaključak br. 78). (Izvršni odbor je sastavljen od predstavnika zemalja – 76 zemalja na dan 31. juli 2008. - koje je izabrao Ekonomsko - socijalni savet UN-a na osnovu interesa koji su iskazale za pronalaženje rešenja izbegličkih problema.) Zaključkom Izvršnog odbora o apatridiji iz 1995.: "podstiče se UNHCR da nastavi aktivnosti u ime lica bez državljanstva" i: "traži se od UNHCR-a da aktivno podstiče pristupanje Konvenciji o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. i Konvenciji o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961." Istim Zaključkom traži se od UNHCR-a i da: "aktivno unapređuje sprečavanje i smanjenje broja slučajeva apatridije širenjem informacija i edukacijom osoblja i vladinih zvaničnika; kao i da unapredi saradnju sa drugim zainteresovanim organizacijama".

Generalna skupština UN-a je 1996. godine usvojila rezoluciju (A/RES/50/152) koja na sličan način podstiče Visokog komesara da nastavi s delovanjem u ime lica bez državljanstva i da promoviše pristupanje Konvencijama iz 1954. i 1961., kao i njihovu primenu. Rezolucijom se od UNHCR-a traži i: "da zainteresovanim državama obezbedi relevantne stručne i savetodavne usluge u vezi sa pripremom i primenom zakonodavstva o državljanstvu."

U istoj Rezoluciji Generalna skupština: "poziva države da usvoje zakonodavstvo o državljanstvu s ciljem smanjenja apatridije, usklađeno s osnovnim načelima međunarodnog prava, posebno sprečavanjem samovoljnog lišavanja državljanstva i ukidanjem odredbi kojima se dopušta odricanje od državljanstva bez prethodnog posedovanja ili sticanja drugog državljanstva, pri čemu se istovremeno državi priznaje pravo donošenja zakona kojima se uređuju sticanje, odricanje ili gubitak državljanstva."

Apatridija je prepoznata kao jedan od korena raseljavanja i priliva izbeglica u Programu zaštite (Agenda for Protection), koji je odobrio Izvršni odbor UNHCR-a (Zaključak br. 92[LIII] a), a pozdravila Generalna skupština UN-a 2002. Program zaštite, koji je proizvod Globalnih konsultacija UNHCR-a o međunarodnoj zaštiti, obuhvata izjavu o kratkoročnim i dugoročnim ciljevima i spisak aktivnosti čiji je cilj da osnaže međunarodnu zaštitu izbeglica. Ovaj dokument daje širok presek uočenih problema i preporuka država, međuvladinih organizacija, nevladinih organizacija i izbeglica, i služi kao vodič za konkretnu akciju. Bavljenje problemima apatridije prepoznato je kao način da se izbegne prisilno raseljavanje i osigura ostvarenje prava na državljanstvo.

Zabrinut zbog neprihvatljivo visokog broja lica bez državljanstva, čiji slučajevi godinama stoje nerešeni, Izvršni odbor je 2004. pozvao UNHCR da odigra aktivniju ulogu u radu sa relevantnim državama kako bi se te situacije rešile. ExCom je takođe potvrdio potrebu da UNHCR nastavi da državama pruža tehničku i operativnu podršku.

U novijoj Rezoluciji o ljudskim pravima i samovoljnom lišenju državljanstva iz 2005. (E/CN.4/2005/L.58), Komisija UN za ljudska prava podstakla je UNHCR da nastavi da prikuplja obaveštenja o ovom pitanju i bavi se problemom lišavanja državljanstva, kako u svojim izveštajima tako i u svom terenskom radu.

Kako UNHCR radi na problemu apatridije?

UNHCR pomaže vladama u pripremi i primeni nacionalnog zakonodavstva o državljanstvu i pruža obuku za državne zvaničnike. U razdoblju između 2003. i 2005. UNHCR je saradivao s više od 40 država, pomažući pri donošenju novih zakona o državljanstvu i reviziji starijeg zakonodavstva. UNHCR je ponudio da da komentare na ustavne odredbe o državljanstvu u državama u kojima su veliki delovi stanovništva ili bez državljanstva ili nemaju utvrđeno državljanstvo.

UNHCR surađuje s parlamentima kako bi osigurao da nacionalni zakoni o državljanstvu ne dovode do raseljavanja stanovništva i da ne sadrže odredbe koje bi mogle da dovedu do pojave apatridije (vidi Dodatak 4 za spisak kancelarija UNHCR-a širom sveta).

Prema planovima utvrđenim Programom zaštite, UNHCR je pokrenuo prvo globalno istraživanje o koracima koje su preduzele države članice UN-a na polju smanjenja apatridije i ispunjavanja potreba lica bez državljanstva u vezi sa zaštitom. Istraživanje je pokazalo da u svetu ne postoji područje u kome nije prisutan problem apatridije i da i na nacionalnom i na međunarodnom nivou i dalje postoje ozbiljni propusti u zakonodavstvu i politikama. UNHCR je doneo sveobuhvatan paket preporuka utemeljenih na analizi odgovora dobijenih od 74 države.

UNHCR je podržavao kampanje vezane za državljanstvo, u kojima su države dozvoljavale licima bez državljanstva da steknu državljanstvo države u kojoj su imale boravište u dužem vremenskom periodu.

Isto tako, UNHCR pruža direktnu pomoć licima bez državljanstva, konsultujući se sa relevantnim državama u naporu da se pronađu rešenja za pojedince ili grupe pojedinaца bez državljanstva. Organizacija podstiče države da razjasne pravni status tih lica i promoviše priznavanje legitimnih veza između pojedinca ili grupe pojedinaca i države u slučajevima u kojima bi to/ta lice(a) ostalo(a) bez državljanstva.

Dok čekaju rešavanje svog statusa u pogledu državljanstva, lica bez državljanstva imaju pravo na uživanje minimuma prava u zemljama u kojima borave. UNHCR zagovara primenu Konvencije o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954., kojom se utvrđuje minimalni paket prava i obaveza lica bez državljanstva, i pomaže državama, tamo gde je to potrebno i u meri u kojoj to raspoloživa sredstva omogućavaju, u sprovođenju programa zaštite i pomoći licima bez državljanstva.

Šta preduzimaju druge organizacije pored UNHCR-a po pitanju rešavanja problema vezanih za apatridiju?

Glavne agencije UN-a koje se zajedno s UNHCR-om bave problemom apatridije su Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, Fond Ujedinjenih nacija za decu (UNICEF) i Razvojni fond UN-a za žene (UNIFEM). U rešavanju slučajeva dugotrajne apatridije, UNHCR ponekad surađuje i s Međunarodnom organizacijom rada (ILO), Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Svetskim programom za hranu (WFP). S tim organizacijama zajednički sprovodi programe stanovanja, obrazovanja i stvaranja izvora prihoda, pomažući na taj način marginalizovanim zajednicama pri integraciji ili reintegraciji u društvo određene države.

Pored gorenavedenih organizacija UN, UNHCR blisko surađuje i sa relevantnim me-

hanizmima uspostavljenim na osnovu ugovora UN-a pravo kako bi se obezbedilo pravo na državljanstvo, kao što su Komitet za ljudska prava, Komitet za prava deteta, Komitet za uklanjanje rasne diskriminacije i Komitet za uklanjanje diskriminacije žena.

UNHCR saraduje i s regionalnim telima poput Saveta Evrope, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Organizacije američkih država, Africke unije, Lige arapskih država i Organizacije islamske konferencije. UNHCR učestvuje i u radu Komiteta za državljanstvo Saveta Evrope, na formulisanju instrumenata za postavljanje standarda, poput Evropske konvencije o državljanstvu i Konvencije o izbegavanju apatridije povezane sa sukcesijom država.

Nevladine organizacije takođe blisko saraduju s UNHCR-om na terenu, zagovarajući UNHCR-ove programe i pomažući razvijanju njegovih aktivnosti. UNHCR je u 2007. potpisao 629 sporazuma sa međunarodnim nevladinim organizacijama i 467 sa nacionalnim NVO.

UNHCR blisko saraduje i s Interparlamentarnom unijom (IPU) na podizanju nivoa svesti među članovima parlamenata o međunarodnopravnim normama u vezi sa apatridijom i njihovom upoznavanju sa brojnim preporukama i najboljim praksama kojima je moguće sprečiti apatridiju. Organizacija podstiče poslanike na usvajanje zakonodavstva o državljanstvu koje će doprineti suzbijanju apatridije osiguravajući pravo na državljanstvo licima koja su ga lišena i pomaže u sprečavanju da ugovori o dvojnomo ili višestrukomo državljanstvu nepažnjom ne budu uzrok apatridije.

Dobre prakse - Šri Lanka

Većina radne snage koja u Šri Lanki proizvodi svetski poznat čaj sa Šri Lanke, indijskog je porekla. Ovi radnici, koji su službeno poznati kao "Tamili novijeg indijskog porekla", ali o kojima se češće govori kao o "Tamilima iz unutrašnjosti zemlje", potomci su lica dovedenih iz Indije u tadašnji Cejlon pod britanskom upravom koja je vladala ovom ostrvskom nacijom u periodu od 1815. do 1948. Od 1948., kada je Šri Lanka stekla nezavisnost, pa do 1984. razni ugovori zaključeni između Indije i Šri Lanke uređivali su pravni status tih radnika. Nekima od Tamila iz unutrašnjosti zemlje dodeljeno je državljanstvo jedne ili druge države, na osnovu zakona ili bilateralnih ugovora. Međutim, mnogi nisu imali državljanstvo pa samim tim ni osnovna prava, tako da neki nisu imali čak ni pristup postupku sticanja državljanstva Šri Lanke ili Indije.

Indijska vlada je 1982. obavestila vladu Šri Lanke kako ranije ugovore koji se odnose na Tamile iz unutrašnjosti više ne smatra obavezujućima, zbog isteka roka utvrđenog za njihovu primenu. Praktično od tog datuma, oni Tamili iz unutrašnjosti koji nisu imali državljanstvo nisu više mogli da ga steknu.

Cejlonski radnički kongres, sindikat i politička stranka, godinama je lobirao za prava Tamila iz unutrašnjosti. Odgovor je došao u obliku nacrtu "Zakona o dodeljivanju državljanstva licima indijskog porekla", koji je izradio, a u oktobru 2003. i jednoglasno usvojio parlament Šri Lanke. Zakonom se automatski dodeljuje državljanstvo svakom licu indijskog porekla koje je:

- imalo prebivalište u Šri Lanki od 30.10.1964. ili
- potomak koji boravi u Šri Lanki, lica koje je imalo prebivalište u Šri Lanki od 30.10.1964.

Nakon donošenja ovog Zakona, Kancelarija generalnog komesara, UNHCR i Cejlonski radnički kongres započeli su sa širenjem informacija o novom Zakonu. Tamijski, engleski i singaleški mediji objavljivali su novinske članke i emitovali radijske i televizijske spotove s informacijama o zakonu i o tome kako i gde podneti zahtev za državljanstvo.

Upravni postupci za sticanje državljanstva, koje je osmislilo Ministarstvo unutrašnjih poslova i Kontrolor sektora za imigraciju bili su jednostavni, kratkotrajni i poštteni. Za lica bez državljanstva uspostavljena su dva različita postupka:

- od de facto apatrida, koji su obično imali indijske pasoše čiji je rok važenja istekao nakon indijske deklaracije iz 1982., tražilo se iskazivanje namere da dobrovoljno steknu državljanstvo Šri Lanke, što obično čini glava porodice. Dokument u kom je ta namera iskazana moraju potom da potpišu i imigracione vlasti, a nakon odobrenja svi članovi domaćinstva dobijaju državljanstvo.
- od de jure apatrida nije se tražilo podnošenje pisane izjave, iako se oni ohrabruju da potpišu posebnu izjavu koja će im, kad je potpišu u vladini zvaničnici, olakšati postupak dobijanja identifikacionih dokumenata.

Oba postupka su besplatna i ne postoji rok za podnošenje zahteva.

U decembru 2003., UNHCR i Cejlonski radnički kongres organizovali su jednodnevnu radionicu za više od 500 volontera koji su zatim otpočeli s radom u 50 mobilnih centara rasutih po celoj oblasti s plantažama čaja, a u kojima su lica bez državljanstva mogla da podnesu zahtev za sticanje državljanstva. Volonteri su bili obučeni o osnovnim činjenicama vezanim za apatridiju, raznim bitnim zakonima donesenim od 1948., kao i o novom zakonu i kriterijima koje propisuje za sticanje prava.

Osoblje u mobilnim centrima primalo je zahteve za sticanje državljanstva 10 dana u decembru 2003. UNHCR je finansirao kampanju i pratio ceo proces kako bi osigurao da svi podnosioci zahteva donesu dobrovoljnu odluku na temelju dobre obaveštenosti. Do kraja tog meseca oko 190.000 glava porodica steklo je

državljanstvo Šri Lanke, a među njima su oko 80.000 njih do tada imali indijske pasoše; ostali su bili de jure apatridi.

U julu i avgustu 2004. organizovana je druga, nešto manja kampanja na severoistoku zemlje, tokom koje je više od 2.000 lica bez državljanstva zatražilo i dobilo državljanstvo. Od tada je manji broj Tamila iz unutrašnjosti uspešno zatražio državljanstvo, bilo posredstvom vladinog predstavnika u svom okrugu, bilo preko odeljenja za državljanstvo Ministarstva za javnu bezbednost, zakon i red u glavnom gradu Kolombu.

Ko finansira aktivnosti UNHCR-a?

UNHCR je jedna od retkih agencija UN-a čija sredstva za finansiranje delatnosti gotovo u celini zavise od dobrovoljnih priloga. Oko 2% godišnjeg budžeta UNHCR-a dolazi od utvrđenih doprinosa za redovan budžet UN-a; ostalo čine dobrovoljni doprinosi vlada, pojedinaca i privatnog sektora.

Krajem 2007., UNHCR je brinuo o 31,7 miliona lica, a njegov budžet za tu godinu iznosio je 1,5 milijardi USD.

Godine 2007., 74% ukupnih budžetskih sredstava UNHCR-u je doniralo deset vlada. Istovremeno, primio je 34,1 milion USD od privatnog sektora, prvenstveno iz Evrope, Australije, Japana i Sjedinjenih Američkih Država. Nevladine organizacije doprinose godišnjem budžetu UNHCR-a tako što upućuju javne pozive za neke operacije u ime UNHCR-a. Tokom poslednjih godina porastao je doprinos privatnog i nevladinog sektora, što je posledica zajedničkih napora na podizanju nivoa svesti javnosti putem radija, televizije, štampe i drugih medijskih kuća.

Poglavlje 5

Kako članovi parlamenta mogu da pomognu?

Članovi parlamenta imaju jedinstvenu mogućnost da pomognu kako bi se broj lica bez državljanstva smanjio i da osiguraju da se pojedincima bez državljanstva dodele prava i ispune obaveze koje su predviđene međunarodnim pravom. To mogu da urade na nekoliko načina: preispitujući zakone o državljanstvu i starajući se da oni budu usklađeni s međunarodnim standardima, podržavajući pristupanje Konvencijama o apatridiji iz 1954. i 1961. i zalažući se za smanjenje broja slučajeva apatridije ili njeno uklanjanje i za rešavanje predmeta koji se odnose na lica bez državljanstva.

O čemu članovi parlamenta treba da vode računa prilikom preispitivanja nacionalnog zakonodavstva o državljanstvu?

- Preispitati bitne međunarodne ili regionalne ugovore kojih je njihova država potpisnica. Preispitati ugovore, konvencije i deklaracije na koje se država poziva u svojim nacionalnim zakonima; to će pomoći u tumačenju nacionalnog pravnog okvira.
- Budući da mnoge države ugrađuju odredbe o državljanstvu u razne pravne instrumente, potrebno je preispitati Ustav, zakone o državljanstvu, uredbe i sve izvore nacionalnog prava koji mogu da pomognu u sticanju uvida u neki zakon te države i način na koji ga ona tumači.
- Preispitati bilateralne i multilateralne ugovore zaključene u slučajevima državne sukcesije.
- Prilikom preispitivanja domaćeg pravnog okvira, potrebno je utvrditi da li se država stara da se usvoje i sistematično koriste zaštitni mehanizmi kojima se sprečava pojava apatridije kao posledice lišavanja, odricanja od i gubitka državljanstva.

Prilikom preispitivanja nacionalnog pravnog okvira pokušajte da odgovorite na sledeća pitanja:

O STICANJU državljanstva

- mogu li deca da steknu državljanstvo majke, naročito ako otac nema državljanstvo ili je odsutan?
- kakav je administrativni postupak prijave rođenja deteta nadležnim telima? Koristi li se u praksi?
- Omogućava li nacionalno zakonodavstvo o državljanstvu sticanje državljanstva lici ma rođenim na teritoriji države, koja bi inače bila bez državljanstva?
- primenjuje li se načelo zabrane diskriminacije na propise o državljanstvu?
- ukoliko je država nastala državnom sukcesijom, da li su izvorne i stvarne veze između pojedinca i države, boravište dotičnog lica u trenutku sukcesije, volja tog pojedinca, i da li je njegovo teritorijalno poreklo uzeto u obzir prilikom odlučivanja o dodeljivanju državljanstva nekom državljaninu države prethodnice?

O GUBITKU državljanstva

- osiguravaju li odredbe o promeni bračnog ili drugog društvenog svojstva izbegavanje apatridije?
- kako dolazi do gubitka državljanstva? Da li je predviđena prevencija apatridije?
- da li je odricanje od državljanstva uslovljeno sticanjem ili posedovanjem garancije sticanja drugog državljanstva?
- da li podnošenje zahteva za naturalizaciju u stranoj državi menja status državljanstva pojedinca, ako isti nije primio nikakve garancije o sticanju drugog državljanstva?
- da li su u slučajevima u kojima se predviđa mogućnost lišavanja državljanstva razlozi zbog kojih do toga može da dođe jasno definisani? Postoje li procesne garancije?

O PONOVNOM STICANJU državljanstva

- da li je olakšano ponovno sticanje državljanstva za bivše državljane koji zakonito i trajno borave na teritoriji države?
- može li se prethodno državljanstvo ponovo uspostaviti u slučajevima u kojima je lice izgubilo stečeno državljanstvo zbog promene bračnog ili nekog drugog svojstva? Ukoliko može, da li do povraćaja ranijeg državljanstva dolazi automatski ili lice u vreme dok je bez državljanstva mora to da zatraži? Postoje li procesne garancije?

O NATURALIZACIJI

- traži li se od stranca koji podnese zahtev za naturalizaciju podnošenje dokaza o formalnom odricanju od prethodnog državljanstva ili je dovoljna garancija da će lice dobiti otpust iz prethodnog državljanstva nakon sticanja novog?
- da li su postupak i uslovi za naturalizaciju jasno definisani?
- postoje li upravne prakse – kao što su dugotrajni postupci, previsoke takse, zahtevi da se podnesu dokumenta koja podnosilac zahteva ne može da pribavi i/ili kratki rokovi koje onemogućavaju podnosioca zahteva i mogu da za posledicu imaju apatridiju?

Zašto bi države trebalo da pristupe Konvenciji o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. i Konvenciji o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.?

Na nacionalnom nivou, pristupanje Konvencijama o apatridiji iz 1954. i 1961.:

- osnažuje zaštitu ljudskih prava i dostojanstvo pojedinca;
- iskazuje priznavanje izvorne i stvarne veze između pojedinca i države;
- povećava osećaj stabilnosti i pravnog identiteta pojedinca u okolnostima apatridije;
- omogućava pojedincima pristup državnoj zaštiti, odnosno pravima i obavezama; i
- osnažuje državnu solidarnost i stabilnost.

Na međunarodnom nivou, pristupanje Konvencijama iz 1954. i 1961.:

- pokazuje opredeljenost za saradnju s međunarodnom zajednicom na pitanjima smanjenja i ukidanja apatridije;
- osnažuje međunarodne zabrane koje se odnose na pojedinačna ili masovna proterivanja;
- poboljšava međunarodne odnose i stabilnost;
- iskazuje posvećenost ljudskim pravima i humanitarnim standardima;
- pomaže da se spreči raseljavanje tako što se bavi uzrocima ove pojave;
- pomaže pri razvoju međunarodnog prava o sticanju državljanstva i zadržavanju efektivnog državljanstva;
- pomaže UNHCR-u u aktiviranju međunarodne podrške poštovanju načela sadržanih u Konvencijama; i
- pomaže u rešavanju sporova povezanih s pitanjima državljanstva.

Kako država pristupa Konvencijama?

Države mogu da pristupe Konvencijama iz 1954. i/ili 1961. u bilo kom trenutku depozitovanjem instrumenata o pristupanju kod generalnog sekretara UN-a. Instrument o pristupanju mora da potpiše predsednik države ili vlade ili ministar spoljnih poslova i da se zatim dostavi u sedište UN-a u Njujorku preko predstavnika države pri UN-u (uzorci instrumenata o pristupanju dati su u Dodatku 3).

Može li država izraziti rezerve u odnosu na Konvencije?

Uvažavajući mogućnost postojanja posebnih uslova koji važe u pojedinim državama u trenutku ratifikacije ili pristupanja, Konvencije dopuštaju državama ugovornicama da izraze rezerve u pogledu pojedinih odredaba Konvencija, izuzev onih koje izvorne države ugovornice smatraju osnovnima:

U Konvenciji o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. rezerva nije dopuštena samo u pogledu člana 1. (definicija/klauzule o isključenju), člana 3. (zabrana diskriminacije), člana 4. (sloboda veroispovesti), člana 16.(1) (pristup sudovima) i člana 33 – 42. (završne odredbe).

U Konvenciji o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961. rezerva je dopuštena samo u pogledu člana 11. (agencija), člana 14. (prepuštanje sporova Međunarodnom sudu pravde) ili člana 15. (teritorije za koju je država ugovornica odgovorna).

U pogledu svake Konvencije dopušten je ograničen broj rezervi.

Kako članovi parlamenta mogu da osiguraju efektivnu primenu Konvencija?

Potrebno je doneti ili izmeniti nacionalno zakonodavstvo tako da ono omogućava efektivnu primenu odredaba ove dve Konvencije. UNHCR može državama da pruži stručne savete i na taj način pomogne da specifična pravna tradicija svake države i njeni resursi budu u funkciji ispunjavanja njenih međunarodnih obaveza.

Koje praktične korake članovi parlamenta mogu da preduzmu kako bi podstakli vlade svojih država da pristupe Konvencijama?

- utvrdite da li je vaša država članica jedne ili obe Konvencija;
- ukoliko vaša država još nije pristupila ovim instrumentima, razmislite o podnošenju pisanog ili usmenog upita vladi ili o podnošenju predloga za usvajanje Konvencija;
- ukoliko je pred parlament iznet zahtev za ratifikaciju ili pristupanje u okviru razu mnog vremenskog perioda, nakon što preispitate sve bitne informacije glasajte za pristupanje;
- ukoliko vlada ne pokrene ovo pitanje pred parlamentom u razumnom vremenskom roku, iskoristite parlamentarni postupak i zatražite od vlade objašnjenje i podstaknite je da započne postupak ratifikacije/ pristupanja bez odlaganja;
- ukoliko je vlada potpisala jednu ili obe Konvencije, ali odgađa postupak ratifikacije, iskoristite parlamentarni postupak da biste saznali šta je uzrok odlaganja i podstaknite je da ubrza proces. Iskoristite svoje pravo zakonodavne inicijative da biste podneli predlog zakona o ovom pitanju;
- ukoliko se vlada protivi ratifikaciji/pristupanju, pokušajte da saznate tačne razloge za to. Ako se pokaže potrebnim, pomozite da se otklone sumnje i nesporazumi i iskoristite svoju političku umreženost da biste ubrzali postupak. Zagovarajte među svojim biračkim telom prednosti ratifikacije/pristupanja;
- ukoliko ste član parlamenta u državi nastaloj podelom ili raspadom drugih država, ugovori kojima je pristupila država prethodnica ne obavezuju automatski novu državu. Nove države mogu da preuzmu obaveze države prethodnice, mogu da im pristupe kao nove države ili da ukažu na svoju nameru da ne budu vezane ugovorima zaključenim od strane države prethodnice;
- nakon ratifikacije i stupanja na snagu Konvencija, osigurajte u vašem parlamentu donošenje nacionalnog zakonodavstva usklađenog s odredbama Konvencija. Iskoristite parlamentarni postupak kako bi osigurali da vlada u razumnom roku podnese parlamentu nacrt zakona ili amandmane na postojeće zakone;
- u slučaju da je vlada poslala parlamentu zahtev za ratifikaciju, ali uz određene rezerve kojima se ograničava predmet ugovora, stavljaju primedbe ili daju i zjave o saglasnosti, a vi ste utvrdili da su ta ograničenja neutemeljena, zastupajte opšti interes umesto stranačkih ili nebitnih;
- ako vladine rezerve kojima se ograničava predmet ugovora, njene primedbe ili izjave o saglasnosti više nisu valjane, iskoristite parlamentarni postupak da biste i

- spitali vladine namere, i preduzmite korake s ciljem uklanjanja ograničenja;
- ako vam zatreba savet ili pomoć po pitanju pristupanja i/ili izrade nacrtu nacionalnog zakonodavstva koje odražava načela sadržana u Konvencijama, kontaktirajte kancelariju UNHCR-a koja se nalazi u vašoj državi ili je za nju odgovorna (za spisak kancelarija UNHCR-a vidi Dodatak 4).

Kako članovi parlamenta mogu da doprinesu podizanju nivoa svesti o pitanju apatridije?

Kao lica odgovorna za izradu nacionalnih zakona, članovi parlamenta se nalaze u odličnom položaju u kome mogu da zagovaraju smanjenje ili suzbijanje apatridije i da se staraju da se osigura zaštita prava lica bez državljanstva. Članovi parlamenta moraju ne samo da podstiču svoje vlade na donošenje zakona usklađenih s međunarodnim standardima, već moraju i da zadobiju podršku svojih birača. Tek kada civilno društvo shvati probleme koje donosi apatridija, podržaće napore parlamentaraca kako bi se ti problemi rešili.

Nivo svesti svojih birača o apatridiji članovi parlamenta mogu da podignu javnim nastupima na kojima će govoriti o tom problemu i važnosti kvalitetnog zakonodavstva o državljanstvu, pišući novinske članke čija će tema biti potreba za suzbijanjem apatridije, saradjujući s nevladinim organizacijama i ostalim akterima civilnog društva koji pomažu licima bez državljanstva i, gde je to moguće, zagovaranjem brzih rešenja individualnih slučajeva apatridije.

Članovi parlamenta mogu da reše slučajeve apatridije promovišući prava manjina ili drugih grupa da postanu deo korpusa građana koji čini državu i negovanjem dijaloga između zajednica koji će voditi do prihvatanja pojedinaca bez državljanstva kao državljana.

Kako članovi parlamenta mogu da podstaknu međunarodnu saradnju na ovom pitanju?

Međunarodna saradnja je ključna za smanjenje pojave apatridije u svetu. Članovi parlamenta bi trebalo da se pobrinu da njihove vlade uzmu puno učešće u svim međunarodnim naporima koji se preduzimaju kako bi se smanjila ili otklonila apatridija, kao i u svim naporima koji se preduzimaju da bi se rešili pojedinačni slučajevi apatridije. Članovi parlamenta bi mogli da razmotre mogućnost da pozovu svoje kolege poslanike iz susednih zemalja radi organizovanja regionalnog preispitivanja nacionalnih zakonodavstava o državljanstvu. Usklađivanje nacionalnih zakona o državljanstvu među državama je dobar način da se smanji broj slučajeva apatridije.

Dodatak 1

Države potpisnice Konvencije o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.

Datum stupanja na snagu: 6. jun 1960.

Ukupan broj država potpisnica (na dan 31. jula 2008.): 63

Država	Potpis	Ratifikacija (r) Pristupanje (p) Sukcesija (s)
Albanija		23.06.2003. p
Alžir		15.07.1964.p
Antigva i Barbuda		25.10.1988. s
Argentina		01.06.1972. p
Jermenija		18.05.1994. p
Australija		13.12.1973. p
Austrija		08.02.2008 p
Azerbejdžan		16.08.1996.p
Barbados		06.03.1972. s
Belgija	28.09.1954.	27.05.1960. r
Belize		14.09.2006. p
Bolivija		06.10.1983. p
Bosna i Hercegovina		01.09.1993. s
Bocvana		25.02.1969. s
Brazil	28.09.1954.	13.08.1996. r
Čad		12.08.1999. p
Kolumbija	30.12.1954.	
Kostarika	28.09.1954.	02.11.1977. r.
Hrvatska (Republika)		12.10.1992. s
Češka Republika		19.07.2004. p
Danska	28.09.1954.	17.01.1956. r
Ekvador	28.09.1954.	02.10.1970. r
El Salvador	28.09.1954.	
Fidži		12.06.1972. s
Finska		10.10.1968. p
Francuska	12.01.1955.	08.03.1960. r
Nemačka	28.09.1954.	26.10.1976. r.
Grcka		04.11.1975. p
Gvatemala	28.09.1954.	28.11.2000. p
Gvineja		21.03.1962. p
Sveta Stolica	28.09.1954.	
Honduras	28.09.1954.	

Države potpisnice Konvencije o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.(nastavak)

Mađarska		21.11.2001. p
Irska		17.12.1962. p
Izrael	01.10.1954.	23.12.1958. r
Italija	20.10.1954.	03.12.1962. r
Kiribati		29.11.1983. s
Koreja (Republika)		22.08.1962. p
Letonija		05.11.1999. p
Lesoto		04.11.1974. s
Liberija		11.09.1964. p
Libija (Arapska Džamahirija)		16.05.1989. p
Lihtenštajn	28.09.1954.	
Litvanija	07.02.2000.	
Luksemburg	28.10.1955.	27.06.1960. r
Makedonija (bivša jugoslovenska Republika)		18.01.1994. s
Madagaskar*		(20.02.1962. p)
Meksiko		07.06.2000. p
Crna Gora		23.10.2006. s.
Holandija	28.09.1954.	12.04.1962. p
Norveška	28.09.1954.	19.11.1956. p
Filipini	22.06.1955.	
Rumunija		27.01.2006. p
Ruanda		04.10.2006. p
Sveti Vinsent i Grenadini		27.04.1999. s
Senegal		21.09.2006. p
Srbija		12.03.2001. s
Slovačka		03.04.2000. p
Slovenija		06.07.1992. p
Španija		12.05.1997. p
Svazilend		16.11.1999. p
Švedska	28.09.1954.	02.04.1965. r
Švajcarska	28.09.1954.	03.07.1972. r
Trinidad i Tobago		11.04.1966. s
Tunis		29.07.1969. p
Uganda		15.04.1965. p
Ujedinjeno kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske	28.09.1954.	16.04.1959. r
Urugvaj		02.04.2004. p
Zambija		01.11.1974. s
Zimbabve		01.12.1998. s

*Putem obaveštenja koje je 02.04.1965. primio generalni sekretar, Vlada Madagaskara otkazala je Konvenciju. Otkaz je stupio na snagu 02.04.1966.

Dodatak 2

Države potpisnice Konvencije o smanjenju broja slučajevaapatridije iz 1961.

Datum stupanja na snagu: 13. decembar 1975.

Ukupan broj država potpisnica (na dan 15. avgusta 2008.): 35

Država	Potpis	Ratifikacija (r) Pristupanje (p) Sukcesija (s)
Albanija		09.07.2003. p
Jermenija		18.05.1994. p
Australija		13.12.1973. p
Austrija		22.09.1972. p
Azerbejdžan		16.08.1996.p
Bolivija		06.10.1983. p
Bosna i Hercegovina		13.12.1996. p
Brazil		25.10.2007. p
Kanada		17.07.1978. p
Čad		12.08.1999. p
Kostarika		02.11. 1977. p
Češka Republika		19.12.2001. p
Danska		11.07.1977. p
Dominikanska Republika	05.12.1961.	
Finska		07.08.2008. p
Francuska	31.05.1962.	
Nemačka		31.08.1977. p
Gvatemala		19.07.2001. p
Irska		18.01.1973. p
Izrael	30.08.1961.	
Kiribati		29.11.1983. s
Letonija		14.04.1992. p
Lesoto		24.09.2004. p
Liberija		22.09.2004. p
Libija (Arapska Džamahirija)		16.05.1989. p
Holandija	30.08.1961.	13.05.1985. r
Novi Zeland		20.09.2006. p
Niger		17.06.1985. p
Norveška		11.08.1971. p
Rumunjska		27.01.2006. p
Ruanda		04.10.2006. p
Senegal		21.09.2005. p
Slovačka		03.04.2000. p

Države potpisnice
Konvencije o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.
(nastavak)

Država	Potpis	Ratifikacija (r) Pristupanje (p) Sukcesija (s)
Svaziland		16.11.1999. p
Švedska		19.02.1969. p
Tunis		12.05.2000. p
Ujedinjeno kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske	30.08.1961.	29.03.1966. r
Urugvaj		21.09.2001. p

Model instrumenta za pristupanje Konvenciji o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954.

BUDUĆI DA je Konvenciju o pravnom položaju lica bez državljanstva usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 28. (dvadeset osmog) septembra 1954. (hiljadu devetsto pedeset i četvrte) godine, i da je otvorena za pristupanje u skladu sa njenim članom 35.;

I BUDUĆI DA je u stavu 3 navedenog člana 35. predviđeno da će pristupanje ovoj Konvenciji biti izvršeno deponovanjem instrumenta kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija;

STOGA, niže potpisani, (predsednik države, predsednik vlade ili ministar spoljnih poslova) ovim obaveštava o pristupanju [države o kojoj je reč];

POTPISAO svojeručno u _____ ovog _____ dana, meseca _____
_____ dve hiljade i _____ godine.

[državni pečat i potpis
depozitara,
ukoliko je to slučaj ...]

[potpis predsednika države,
predsednika vlade
ili ministra spoljnih poslova...]

Model instrumenta za pristupanje Konvenciji o smanjenju broja slučajeva apatridije iz 1961.

BUDUĆI DA su Konvenciju o smanjenju broja slučajeva apatridije usvojili opunomoćeni predstavnici 30. (tridesetog) avgusta 1961. (hiljadu devetsto šezdeset i prve) godine, i da je otvorena za pristupanje u skladu s njenim članom 16.;

I BUDUĆI DA je u stavu 3 navedenog člana 16. predviđeno da će pristupanje ovoj Konvenciji biti izvršeno deponovanjem dokumenta kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija;

STOGA niže potpisani [predsednik države, predsednik vlade, odnosno ministar spoljnih poslova] ovim obaveštava o pristupanju [države o kojoj je reč].

POTPISAO svojeručno u _____ ovog _____ dana, meseca _____ dve hiljade i _____ godine.

[državni pečat i potpis
depozitara,
ukoliko je to slučaj ...]

AVGANISTAN

UNHCR Representation
in Afghanistan
PO Box 3232
Kabul
or
41 Jadi Solh (Peace
Avenue)
Kabul
Tel: +92 51 922 11 25
Fax: +92 51 282 05 11

ALBANIJA

UNHCR Representation
in Albania
Rruga "Donika Kastrioti"
Tirana
Tel: +355 42 50 207
Fax: +355 42 28 492

ALŽIR

UNHCR Representation
in Algeria
Boite Postal 444
Hydra
Alger
ili
20 Rue Emile Payen
Hydra
Alger
Tel: +213 21 69 1212
Faks: +213 21 69 2374

ANGOLA

UNHCR Representation
in Angola
C.P. 1342
Luanda ili
Rua Eduard Mondlaine/SN
Luanda
Tel: +244 2332 046
Faks: +244 2331 652

ARGENTINA

UNHCR Regional
Representation for Southern
South America
Cerrito 836
10 Piso – 1010
Buenos Aires
Tel: +54 11 4815 7870
Faks: +54 11 4815 4352

JERMENIA

UNHCR Representation in
Armenia
14 Petros Adamyann Str.
Yerevan 375010
Tel: +37 41 56 47 71
Faks: +37 41 56 78 17

AUSTRALIJA

UNHCR Regional
Representation for Aus-
tralia,
New Zealand, Papua New
Guinea and the South
Pacific in Australia
15 Hunter Street
Yarralumla ACT 2600
Canberra
Tel: +61 2 6273 2733
Faks: +61 2 6273 6822

AUSTRIJA

UNHCR Representation in
Austria
Vienna International Centre
(Building J, 1st floor)
Wagramerstrasse 5
PO Box 550
1400 Vienna
Tel: +431 260604047
Faks: +43 1 2634115

AZERBEJDŽAN

UNHCR Representation
in Azerbaijan
3, Azer Aliyev Street
Baku
Tel: +99 412 92 1443
Faks: +99 412 98 11 34

BANGLADEŠ

UNHCR Representation in
Bangladesh
PO Box 3474
Dhaka 1000
ili
House N/E (N) 8, Road 90,
Gulshan 2, Dhaka 1212
Tel: +8802 88 2 68 02
Faks: +8802 88 2 65 57

BELORUSIJA

UNHCR Representation in
Belarus
Prospekt Partizanskij 6 A,
6th floor
Minsk 220033
Tel: +375 172983335
Faks: +375 172982369

BELGIJA

UNHCR Regional
Representation for Belgium,
Luxembourg and the
European Institutions
Rue Van Eyck 11a
B-1050 Bruxelles
Tel: +32 2 649 01 53
Faks: +32 2 627 17 30

BENIN

UNHCR Regional
Representation in Benin,
Burkina Faso, Niger

and Togo
Boite Postale 08-1066
Lot 01 Patte d'Oie
Cotonou
Tel: +229 30 28 98
Faks: +229 30 28 90

**BOSNIA AND HERZE-
GOVINA**

UNHCR Representation
in Bosnia and Herzegovina
UNIS Building Fra Andjela
Zvzdovića 1
71000 Sarajevo
Tel: +387 33 666 160
Faks: +387 33 290 333

BOCVANA

UNHCR Office of the Chief
of Mission in Botswana
PO Box 288
Gabarone
ili
UN House – Plot 22
Khama Crescent
Gabarone
Tel: +267 35 21 21
Faks: +267 57 09 96

BRAZIL

UNHCR Representation
in Brazil
Setor Comercial Norte
Quadra 02, Bloco A
11th Floor – Ed. Corporate
Financial Center
CEP 70712-901
Brasília – DF
Tel: +55 61 3038 9272
Faks: +55 61 3038 9279

BUGARSKA

UNHCR Representation
in Bulgaria
19 Denkoghlu str,
1000 Sofia
Tel: +359 2 98 02 453
Faks: +359 2 98 01 639

BURUNDI

UNHCR Representation
in Burundi
B.P. 307, Bujumbara
ili
No. 1, Avenuedu Large
4620 Bujumbara
Tel: +257 22 3245
Faks: +257 22 95 23/24
19 87

KAMBODŽA

UNHCR Representation
in Cambodia
PO Box 539
House No 2, Street No 352
Beung Keng Kang
Phnom Penh
Tel: +855 23 216005
Faks: +855 23 216274

KAMERUN

UNHCR Representation
in Cameroon
Boite Postale 7077
Yaoundé
ili
Quartier Nlongkak
Rue No 1032 Batiment
no 46
Yaoundé
Tel: +237 20 29 54
Faks: +237 21 35 91

KANADA

UNHCR Representation
in Canada
280 Albert Street, Suite 401
Ottawa
Ontario
KIP 5G8
Tel: +1 613 232 09 09
Faks: +1 613 230 18 55

ČAD

UNHCR Representation
in Chad
B.P. 906
N'Djamena

ili
Quartier Cardalé, Avenue
Felix Eboué
Immeuble STAT
N'Djamena
Tel: +235 51 86 10
Faks: +235 51 5340

**CENTRALNO AFRIČKA
REPUBIKA**

UNHCR Representation
in the Central African
Republic
Boite Postale 950
Bangui
ili
Rue Joseph Degrain
(Route de Sofitel)
Bangui
Tel: +236 61 40 76
Faks: +236 61 98 34

**KINA (NARODNA
REPUBLIKA)**

UNHCR Regional
Representation in China
1-2-1, Tayan Diplomatic
Office,
Building 14
Liang Ma He Nan Lu
Beijing 100600
Tel: +86 10 6 532 68 06
Faks: +86 10 6532 16 47

KOLUMBIJA

UNHCR Representation
in Colombia
Calle 114 No 9-01 Office
601
Edificio Teleport Torre A
Bogota
Tel: +571 658 06 00
Faks: +571 658 06 02

**KONGO (DEMOKRATSKA
REPUBLIKA)**

UNHCR Regional
Representation for Central
Africa in Democratic

Republic of Congo
PO Box 7248
Kinshasa 1
ili
6729 Avenue de l'OUA
Kinshasa
Tel: +243 81 880 1245
Faks: +243 81 301 0435

KONGO (REPUBLIKA)

UNCHR Representation
the Republic of Congo
BP 1093
Brazzaville
ili
6, Rue 18 Mars 1977
Quartier Cathedrale
Brazzaville
Tel: +242 811 169
+242 815 763(UNDP)
Faks: +242 815 912

KOSTARIKA

UNCHCR Representation
in Costa Rica
Edificio Torre del Este – 5º
Piso
Frente a la facultad
de Derecho de la UCR
Apartado Postal 121009
- FECOSA
San Pedro
Tel: +506 225 0049
Faks: +506 224 4891

OBALA SLONOVAČE

UNCHCR Representation
in Cote d'Ivoire
01 BP 7982
Abidjan 01
ili
Angle Rue Des Jardins –
Boulevard
Latrille
Cocody, II Plateaux
Abidjan
Tel: +225 22 515 577
Faks: +225 22 515 588

HRVATSKA
UNCHCR Representation
in Croatia
treći sprat
24 Slovenska Ulica
10000 Zagreb
Tel: +385 1 3713 555
Faks: +385 1 3713 588
+385 1 3713 565

KIPAR

UNCHCR Representation
in Cyprus
PO Box 1642
1590 Nicosia
ili
South: C/O UNFICYP
Secretariat UNPA
Nicosia
Tel: +357 2 35 90 25
Faks: +357 2 35 90 37

ČEŠKA REPUBLIKA

UNCHCR Representation
in Czech Republic
Namesti Kinskych 6
PO Box 210
150 00 Prague 5
Tel: +420 2 571 998 66
Faks: +420 2 571 998 62

DŽIBUTI

UNCHCR Representation
in Djibouti
BP 1885
Djibouti
ili
Rue Abdoukader Waberi,
Heron
Lot No TF 1148
Quartier Marabout
Djibouti
Tel: +253 35 22 00
Faks: +253 35 86 23

EKVADOR

UNCHCR Representation
in Ecuador
Avenida Amazonas 2889

y la Granja
Edificio Naciones Unidas
Piso 2
Quito
Tel: +593 2 2460 272
Faks: +593 2 2460 280

EGIPAT

UNCHCR Regional
Representation in the Arab
Republic of Egypt
PO Box 1844
Cairo
ili
No 8 el Fawakeh Street
Mohandessin, Giza
Cairo
Tel: +20 2 762 1570
Faks: +20 2 762 1576

ERITREJA

UNCHCR Representation
in Eritrea
PO Box 1995, Asmara
ili
House Number 108
Emperor Yohannes
Avenue Asmara
Tel: +291 1 12 61 21
Faks: +291 1 12 72 55

ETIOPIJA

UNCHCR Representation
in Ethiopia
PO Box 1076
Addis Ababa
ili
Bole Road, Wereda 1
Kebele 23
House No 1255/01-02
Addis Ababa
Tel: +251 1 612 822
Faks: +251 1 611 666

FRANCUSKA

UNCHCR Representation
in France
9, rue Keppler
F-75016 Paris

Tel: +33 1 44 43 48 58
Faks: +33 1 40 70 07 39

GABON

UNHCR Regional
Representation in Gabon
BP 20472
Libreville
ili
Quartier Sotega
Libreville
Tel: +241 77 8262
Faks: +241 77 8278

GAMBIJA

UNHCR Office of the
Chief of Mission in Gambia
PO Box 4249
Bakau
ili
6th Street East
Kotu Lauout
Bakau
Tel: +220 4 460 850
Faks: +220 4 464 169

GRUZIJA

UNHCR Representation
in Georgia
2a Kazbegi Ave. – 4th floor
380060 Tbilissi
Tel: +995 32 779 612
Faks: +995 32 441 302

NEMAČKA

UNHCR Representation
in Germany
Wallstrasse 9 – 13
10179 Berlin
Tel: +49 302022020
Faks: +49 30 2022 0220

GANA

UNHCR Representation
in Ghana
No
25 Sir Arku Korsah Street
Roman Ridge
Airport Residential Area

Accra
Tel: +233 21776 108
Faks: +233 21 773158

GRČKA
UNHCR Representation
in Greece
23 Taygetou Street
Palaio Psychico
15452 Athens
Tel: +30 210 672 64 62
Faks: +30 210 672 64 17

GVINEJA
UNHCR Representation
in Guinea
B.P. 4158
Coleah Corniche-Sud
Conakry
Tel: +224 46 47 09
Faks: +224 46 58 08
HUNGARY
UNHCR Representation
in Hungary
Felvinci ut 27
1022 Budapest
Tel: +36 13363062
Faks: +36 13363080

INDIJA
UNHCR Office of the Chief
of Mission in India
PO Box 3135
14 Jor Bagh
New Delhi 110003
Tel: +91 11 2469 0730
Faks: +91 11 2462 0137

INDONEZIJA
UNHCR Regional
Representation in Indonesia
PO Box 6602/JKPWK
Jakarta 10310
Menova Ravindo
J1. Kebon Sirih Kav.75
Jakarta Pusat 10340
Tel: +62 21 391 28 88
Faks: +62 21 391 27 77

IRAN (ISLAMSKA
REPUBLIKA)
UNHCR Representation
in the Islamic Republic of
Iran
No 5, East Emdad Street,
Vanak sq.
North Shiraz Ave.
Tehran 19917
Tel: +98 21 8805 72 01
Faks: +98 21 8805 72 12

IRAK
UNHCR Representation
in Iraq
PO Box 10141 Karrada
Baghdad
ili
District Number 904
Hay Al-Wahda
Street Number 42
Building Number 52
Baghdad
Tel: +964 1 719 0670
Faks: +1 212 963 3009

IRSKA
UNHCR Representation in
Ireland
Suite 4
Merrion House
1/3 Lower Fitzwilliam Street
Dublin 2
Tel: +353 1 631 4510
Faks: +353 1 631 4616

IZRAEL
UNHCR Honorary
Representation in Israel
PO Box 3489
Jerusalem
ili
Shlomtzion Ha Malka 10
Jerusalem
Tel: +972 2 621 4109
Faks: +972 2 623 4392

ITALIJA
UNHCR Regional

Representation in Italy
Via Caroncini 19
00197 Roma
Tel: +39 06 802121
Faks: +39 06 802123/24

JAPAN

UNHCR Representation
in Japan
UNU Bldg., 6F – 5-53-70,
Jingumae
Shibuya-ku, Tokyo 159-
0001
Tel: +81 33 499 20 11
Faks: +81 33 499 22 72

JORDAN

UNHCR Regional
Representation in Jordan
PO Box 17101
1195 Amman
ili
5 Hafez Abdul-Haija Street
Deir Ghbar
Amman
Tel: +962 6 550 20 30
Faks: +962 6 592 46 58

KAZAHSTAN

UNHCR Representation
in Kazakhstan
67 Tole bi
Almaty – 480091
Tel: +7 3272 791244
Faks: +7 3272 583982

KENIJA

UNHCR Representation
in Kenya
PO Box 43801, Nairobi
ili
Chiromo Road
(next to Caltex Station)
By Consulata church
Westlands
Nairobi
Tel: +254 20 444 2000
Faks: +254 20 423 2080

KOREJA (REPUBLIKA)

UNHCR Representation
in Republic of Korea
7F Kumsegi Bldg.
16, Euljiro 1 Ga
Joong-Ku
Seoul 100-191
Tel: +82 2 773 7011
Faks: +82 2 773 7014

KUVAJT

UNHCR Liason Office
in Kuwait
PO Box 28742
13148 Safat
Kuwait City
ili
Khaitan Area
Block No 04
Al Walid Ebin Abdel Malek
Street No 206
Building No 90009
Kuwait City
Tel: +965 476 4982
Faks: +965 476 4257

KIRGISTAN

UNHCR Representation
in Kyrgyzstan
UN House (3rd floor)
160 Chui Avenue
Bishkek 720010
Tel: +996 312 611 264
Faks: +996 312 611 271

LIBAN

UNHCR Representation
in Lebanon
PO Box 7332
Beirut
ili
Michel Bustrus Street
Nasr Building
Achrafieh
Tel: +961 1 560 699
Faks: +961 1 560 717

LIBERIJA

UNHCR Representation

in Liberia
PO Box 9077
Monrovia
ili
Haider Building
Mamba Point
Monrovia
Tel: +231 22 6233
Faks: +231 22 6235

LIBJSKA ARAPSKA DŽAMAHIRIJA

UNHCR Office of the Chief
of Mission in Libyan Arab
Republic
PO Box 80708
Tripoli
ili
Uthman Ibn Affan St
Ben Ashour
Tripoli
Tel: +218 21 361 9662
Faks: +218 21 361 9661

LUKSEMBURG

Office of the UNHCR
Corresepondent in
Luxembourg
1 rue Jean Pierre Brasseur
b.p. 567
2015 Luxembourg
Tel: +352 454 018
Faks: +352 454 303

MAKEDONIJA (BIVŠA JUGOSLOVEN- SKA REPUBLIKA)

UNHCR Representation
in Former Yugoslav
Republic
of Macedonia
PO Box 873
1000 Skopje
ili
Zeleznicka 53
1000 Skopje
Tel: +389 2 3118 641
Faks: +389 2 3131 040

MALAVI

UNHCR Representation
in Malawi
PO Box 30230
Lilongwe 3
ili
7th Floor
Kang'ombe Building
City Centre
Lilongwe 3
Tel: +265 177 2155
Faks: +265 177 4128

MALEZIJA

UNHCR Representation
in Malaysia
PO Box 10185
50706 Kuala Lumpur
ili
570 Jalan Bukit Petaling
50460 Kuala Lumpur
Tel: +60 3 2141 1322
Faks: +60 32141 1780

MAURITANIJA

UNHCR Office of the Chief
of Mission in Mauritania
C/O UNDP, BP 4405,
Nouakchott
ili
Ilot K No 159-160-161
Route de la Corniche
Nouakchott
Tel: +222 5 257 414
Faks: +222 5 256 176

MEKSIKO

UNHCR Regional
Representation for Mexico,
Central America and Cuba
Presidente Masaryk 29
sexto piso
Colonia Polanco
11570 Mexico, D.F.
Tel: +52 5 55263 9851
Faks: +52 5 55250 9360

MOLDAVIJA

UNHCR Representation

in the Republic of Moldova
31 August 1989 Street, #57
MD-2012 Chisinau
Tel: +373 22 271 853
Faks: +373 22 271 953

MAROKO

UNHCR Honorary
Representation in Morocco
12, Rue de Fes-Hassan
Rabat
Tel: +212 377 676 06
Faks: +212 377 661 96

MOZAMBIK

UNHCR Office of the Chief
of Mission in Mozambique
PO Box 1198
Maputo ili
Avenida dos Presidentes 33
Maputo
Tel: +258 1 490 242
Faks: +258 1 490 635

MIJANMAR

UNHCR Representation
in Myanmar
PO Box 1485, Yangon
ili
287 Pyay Road
Sanchaung Township
Yangon
Tel: +951 524022
Faks: +951 524 031

NAMIBIJA

UNHCR Representation
in Namibia
Private Bag 13310,
Windhoek
ili
2nd Floor, Sanlam Building
Independence Avenue
Windhoek
Tel: +264 61 237 143
Faks: +264 61 230 055

NEPAL

UNHCR Representation

in Nepal
PO Box 2374, Kathmandu
ili
Dhara Marga Anil Kuti
Maharajgunj
Kathmandu
Tel: +977 1441 2521
Faks: +977 1441 2853

NIGERIJA

UNHCR Representation
in Nigeria
UN House Plot no 617/618
Diplomatic Zone
Central Area District
PMB 2851, Garki
Abuja
Tel: +234 9 461 8569
Faks: +234 9 461 8598

PAKISTAN

UNHCR Representation
in Pakistan
PO Box 1263
Islamabad
ili
No 2 Diplomatic Enclave
QUAID-E-AZAM, University
Road
Sector G-4
Islamabad
Tel: +92 51 282 9502
Faks: +92 51 227 9455

PANAMA

UNHCR Representation
in Panama
La Ciudad del Saber
Gaillard Street,
Building 812-B
Panama City
Tel: +507 317 1630
Faks: +507 317 1633

PAPUA NOVA GVINEJA

UNHCR Representation
in Papua New Guinea
PO Box 1909, Port Moresby
ili

4th Floor – ADF House
(Next St. Mary's
Catholic Church)
Musgrave Street, Town
Port Moresby.
Tel: +675 321 7422
Faks: +675 321 5977

FILIPINI

UNHCR Representation
in the Philippines
PO Box 2074 (MCPO)
G. Puyat Avenue
1260 Makati
Metro Manila
ili
3rd Floor, JAKA II Building
150 Legaspi Street
1200 Makati, Metro Manila
Tel: +63 2 818 5121
Faks: +63 2 817 4057

POLJSKA

UNHCR Representation
in the Republic of Poland
2, Aleja Roz
PL-00 556 Warsaw
Tel: +48 22 628 69 30
Faks: +48 22 625 61 24

RUMUNIJA

UNHCR Representation
in Romania 25, Armeneasca
Street, Sector 2
70228 Bucharest
Tel: +40 1 211 29 44
Faks: +40 1 210 15 94

RUSKA FEDERACIJA

UNHCR Representation
in the Russian Federation
United Nations Office
6 Obukh Pereulok
Moscow 103064
Tel: +7 503 232 30 11
Faks: +7 503 232 30 16

RUANDA

UNHCR Representation

in Rwanda
BP 867
Kigali
ili
Bd de L'Umuganda
Commune Kacyiru
Secteur Kimihurura
Cellule Kamukina
Kigali
Tel: +250 58 5107
Faks: +250 58 3485

SAUDIJSKA ARABIJA

UNHCR Regional
Representation for Saudi
Arabia
PO Box 94003
Riyadh 11693
ili
Fazari Square
Pension Fund Commercial
Complex
Block C-13
Dipomatic Quarters
Riyadh
Tel: +966 1 482 8835
Faks: +966 1 482 8737

SENEGAL

UNHCR Regional
Representation in Senegal
BP 3125, 59 rue Docteur
Theze
Dakar
Tel: +221 823 66 03
Faks: +221 823 66 00

SRBIJA

I CRNA GORA

UNHCR Representation
in Serbia and Montenegro
Krunska 58
11000 Belgrade
Tel: +381 38 308 2100
Faks: +381 38 344 2947

SIJERA LEONE

UNHCR Representation
in Sierra Leone

PO Box 475, Freetown
ili
29 Wilkinson Road
Freetown
Tel: +232 22 234 321
Faks: +232 22 234 347

SLOVAČKA

UNHCR Representation
in the Slovak Republic
Sturova 6
811 02 Bratislava
Tel: +421 2 52 92 78 75
Faks: +421 2 52 92 78 71

SLOVENIJA

UNHCR Representation
in Slovenia
Miklosiceva Cesta 18/II
1000 Ljubljana
Tel: +386 1 4328 240
Faks: +386 1 4328 224

SOMALIJA

UNHCR Representation
in Somalia
PO Box 43801, Nairobi
ili
Lion Place
Waiyaki Way
(Next to St Marks Church)
Westlands
Nairobi
Kenya
Tel: +254 20 422 2200
Faks: +254 20 422 2280

JUŽNOAFRIČKA REPUB- LIKA

UNHCR Regional
Representation in South
Africa
PO Box 12506
The Tramshed
Pretoria
ili
8th floor
Metro Park Building
351 Cnr. Schoaman

& Prinsloo Str.
Pretoria 0002
Gauteng Province
Tel: +27 12 354 8303
Faks: +27 12 354 8390

ŠPANIJA

UNHCR Representation
in Spain
Avenida General Pero 32-2^a
PO Box 36-121
E-28020 Madrid
Tel: +34 91 556 36 49
Faks: +34 91 417 5345

ŠRI LANKA

UNCHR Representation
in Sri Lanka
97 Rosmead Place
Colombo 07
Tel: +94 11 268 3968
Faks: +94 11 268 3971

SUDAN

UNHCR Representation
in Sudan
PO Box 2560, Khartoum
ili
Mohammed Nageeb Road
(North of Farouk Cemetery)
Khartoum No 2
Tel: +249 11 47 11 01
Faks: +249 11 47 31 01

ŠVEDSKA

UNHCR Regional
Representation
for the Nordic and Blatic
Countries in Sweden
Ynglingagatan 14 – 6th
Floor
S-11347 Stockholm
Tel: +46 8 457 4880
Faks: +46 8 457 4887

ŠVAJCARSKA

UNCHR Liaison Unit
for Switzerland and
Liechtenstein

Case Postale 2500
94 Rue Montbrillant
CH-1211 Geneve 2
Tel: +41 22 739 8755
Faks: +41 22 739 7379

SIRIJSKA

ARAPSKA REPUBLIKA
UNHCR Representation
in Syria
PO Box 30891
Damascus
or
Al Malki
Mohamed Al Bazm
Street No 14
Al Nabelsi Building
Damascus
Tel: +963 11 373 5940
Faks: +963 11 373 6108

TADZIKISTAN

UNHCR Representation
in Tajikistan
Prospekt Drujba Naradov
106
Dushanbe, 734013
Tel: +992 372 214406
Faks: +992 372 510039

TANZANIJA

(UJEDINJENA REPUB-
LIKA)
UNHCR Representation
in the United Republic of
Tanzania
PO Box 2666
Dar-es-Salaam
ili
Plot 18 Kalenga Street
Dar-es-Salaam
Tel: +255 22 215 00 75
Faks: +255 22 215 28 17

TAJLAND

UNCHR Regional
Representation for Thailand,
Cambodia and Vietnam
PO Box 2-121

Rajdamnern Avenue
United Nations Building
3rd Floor, Block A
Bangkok 10200
Tel: +66 2 288 1234
Faks: +66 2 280 0555

ISTOČNI TIMOR

UNHCR Representation
in Timor-Leste
PO Box 456
Dili
ili
Estrada de Balido
Dili
Tel: +670 33 13 547
Faks: +670 33 13 554

TUNIS

UNHCR Honorary
Representation in Tunisia
BP 863
1035 Tunis
ili
61 Boulevard Bab Benat
1035 Tunis
Tel: +216 715 73586
Faks: +216 715 70168

TURSKA

UNHCR Representation
in Turkey
12. Cadde, 212. Sokak No 3
3 Sancak Mahallesi,
Cankaya
Ankara
Tel: +90 312 409 7000
Faks: +90 312 441 2173

TURKMENISTAN

UNHCR Representation
in Turkmenistan
40, Galkynysh Street
744013 Ashgabat
Tel: +993 12 425 684
Faks: +993 12 425 691

UGANDA

UNHCR Representation

in Uganda
PO Box 3813, Kampala
ili
Plot 18 Prince Charles Drive
Kololo
Kampala
Tel: +256 41 231 231
Faks: +256 41 256 989

UKRAJINA

UNHCR Regional
Representation in Ukraine
PO Box 122
Kyiv 01015
ili
32A, Sichnevogo
Povstannya Str.
Kyiv 01015
Tel: +380 44 573 9424
Faks: +380 44 288 9850

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

UNHCR Representation
in United Kingdom
Stand Bridge House
138-142 Strand
London
WC2R 1HH
Tel: +44 20 7759 8090
Faks: +44 20 7759 8119

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

UNCHR Regional
Representation for the
United States of America
and the Caribbean
1775 K Street, NW,
Suite 300
Washington DC 20006
Tel: +1 202 296 5191
Faks: +1 202 296 5660

UZBEKISTAN

UNHCR Representation
in Uzbekistan
14 Mahmood Torobi Str
700090 Tashkent
Tel: +998 71 120 68 93
Faks: +998 71 120 68 91

VENECUELA

UNHCR Regional
Representation for Northern
South America
Apartado Postal 69045
Caracas 1062-A
ili
Parque Cristal, Torre Oeste
Piso 4, Oficina 4-4, 4-5 y
4-6
Av. Francisco de Miranda
Urbanización Los Palos
Grandes
Caracas
Tel: +58 212 286 3883
Faks: +58 212 286 9687

VIJETNAM

UNHCR Representation
in the Socialist Republic
of Vietnam
60 Rue Nguyen Thai Hoc
Ba Dinh District
Hanoi
Tel: +84 4 845 78 71
Faks: +84 4 823 20 55

JEMEN

UNHCR Representation
in the Republic of Yemen
PO Box 12093
Sana'a
ili
Algeria Street, No. 38

Building No 2
Sana'a
Tel: +967 1 469 771
Faks: +967 1 469 770

ZAMBIJA

UNHCR Representation
in Zambia
P.O. Box 32542
10101 Lusaka ili
17C Leopards Hill Road
Kabulonga
10101 Lusaka
Tel: +260 1 265 619
Faks: +260 1 265 914

ZIMBABVE

UNHCR Office
of the Chief of Mission
in Zimbabwe
P.O. Box 4565
Harare
ili
2nd Floor, Takura House
67-69 Union Avenue
Harare
Tel: +263 4 793 274
Faks: +263 4 708 528

UJEDINJENE NACIJE

(Njujork)
Office of UNHCR
in New York
PO Box 20
Grand Central
New York
NY 10017 ili
220 East 42nd Street
Suite 3000
New York
NY 10017
Tel: +1 212 963 00 32
Faks: +1 212 963 00 74

UNHCR i IPU u kratkim crtama

UNHCR

Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) ima mandat da predvodi i koordinira međunarodne aktivnosti vezane za zaštitu izbeglica širom sveta, i nalaženje rešenja izbegličkih problema. UNHCR nastoji da svakom osigura pravo da zatraži azil, da pronadje sigurno utočište u drugoj državi i da se dobrovoljno vrati u domovinu. Pomažući izbeglicama da se vrate u domovinu ili nastane u drugoj zemlji, UNHCR nastoji da pronadje trajna rešenja za njihove patnje.

Izvršni odbor UNHCR-a i Generalna skupština Ujedinjenih nacija ovlastili su organizaciju da pomaže i drugim grupama lica, uključujući lica bez državljanstva ili lica čije je državljanstvo sporno i, u određenim slučajevima, interno raseljena lica.

UNHCR nastoji da smanji broj slučajeva u kojima dolazi do prisilnog raseljavanja podstičući države i institucije da stvore uslove koji pogoduju zaštiti ljudskih prava i mirnom rešavanju sporova.

Organizacija nudi zaštitu i pomoć izbeglicama i drugim licima bez pristrasnosti, uzimajući u obzir njihove potrebe i nezavisno od njihove rase, vere, političkog mišljenja ili pola. UNHCR je opredeljen za načelo uključivanja izbeglica i konsultacije sa njima po pitanju svih odluka koje utiču na njihove živote. UNHCR radi zajedno s vladama, regionalnim, međunarodnim i nevladinim organizacijama.

IPU

Osnovana 1889. godine, Interparlamentarna unija (IPU) je međunarodna organizacija koja okuplja predstavnike parlamenata suverenih država. U julu 2008. godine, u Interparlamentarnoj uniji bili su zastupljeni parlamenti 150 zemalja.

Interparlamentarna unija radi za mir i saradnju medju narodima sa ciljem jačanja predstavničkih institucija. U tu svrhu, Interparlamentarna unija podstiče kontakte i razmenu iskustava izmedju parlamenata i parlamentaraca iz svih zemalja; razmatra pitanja od međunarodnog interesa i iznosi svoje stavove o tim pitanjima; doprinosi odbrani i unapredjenju ljudskih prava i poboljšava poznavanje načina funkcionisanja predstavničkih institucija medju širom javnosti.

Interparlamentarna unija ima iste ciljeve kao Ujedinjene nacije i tesno saradjuje s UN agencijama. IPU takodje saradjuje s regionalnim interparlamentarnim organizacijama i s međunarodnim, međudržavnim i nevladinim organizacijama koje motivišu isti ideali.

© Interparlamentarna unija 2005.

Izdavač: Interparlamentarna unija

i

Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice

Sva prava pridržana. Ni jedan deo ove publikacije ne sme da se objavi, čuva u sistemu za arhiviranje podataka ili prenosi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvom - elektronskim, mehaničkim, fotokopiranjem, snimanjem ili drugačije - bez prethodne dozvole Interparlamentarne unije ili Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice.

Ova publikacija distribuirana se pod uslovom da se neće kroz trgovinu ili na neki drugi nači pozajmljivati, prodavati, iznajmljivati ili na drugi način distribuirati bez prethodnog pristanka izdavača u bilo kojoj vrsti uveza ili korica osim onako kako je izdata i bez toga da naredni izdavač bude obavezan sličnim uslovom, uključujući ovaj.

ISBN 92-9142-262-2 (IPU)

Sedište IPU
Inter-Parliamentary Union
Chemin du Pommier 5
Case Postale 330
CH-1218 Le Grand
Saconnex
Geneva
Switzerland
Tel: + 41 22 919 41 50
Fax: + 41 22 919 41 60
E-mail: postbox@mail.ipu.org
Web site: www.ipu.org

Kancelarija stalnog posmatrača IPU pri UN Inter-Parliamentary Union
220 East 42d Street
Suite 3002
New York, N.Y. 10017
USA
Tel: + 1 212 557 58 80
Fax: + 1 212 557 39 54
E-mail: ny-office@mail.ipu.org Visoki komesarijat

Ujedinjenih nacija za izbeglice
Case Postale 2500,
1211 Geneva 2
Switzerland
Tel: + 41 22 739 8111
Fax: + 41 22 739 7353
Web site: www.unhcr.org
www.unhcr.org/statelessness